Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

RADICALE BESCHRIJVING

VAN

BANJERMASSING,

ZOO DOOR DEN HEER RAAD EXTRA-ORDINAIR,

JOHAN ANDRIES BARON VAN HOHENDORFF,

ALS BESCHRIJVER VAN HETZELVE, IS BIJEENGEBRAGT, EN OVERGEGEVEN IN RADE VAN INDIËN, OP DEN 9DEN JUNIJ 1757 [1].

Hoog-Edelgestrenge en Wel-Edele Heeren!

Het departement der Indische Beschrijvingen, mij volgens geëert besluit van U.H.Ed. van den 29sten April 1755 opgedragen, bestaande in die van Canton in China en Banjermassing op Borneo gelegen; zoo is mij niets aangenamer, niets waardiger, dan om den handel, het belang en interest der Maatschappij, met relatie der gemelde plaatsen van haar eersten oorsprong af, in zooverre de papieren daartoe het noodige licht hebben bijgezet, daaruit op te delven en wat nader en speciaalder tot dezen tijd toe, in order te detailleren en dus, naarmate van mijn vermogen, en de kennisse bij mij in Compe. dienst geacquireert, zoowel aan de eene kant te voldoen, aan de gerespecteerde intentie en het secreet besluit van U.H.Ed. van den 14den October 1755, als aan de andere kant bij dit schriftuur ten minste een ruwe schets van het in dezen bedoelde om mijn H.E.A.H. principalen te suppediteren, hetwelk met een gunstig oog beschouwd moge zijn, wel iets zal bevatten, Haar Ed. speculatie niet onwaardig.

---

[1] Deze beschrijving van Banjermasin scheen een plaats in de "Bijdragen" waardig, zoowel om haar eigene waarde, als omdat er waarschijnlijk gelegenheid zal zijn, de geschiedenis van dat land tot in de nieuwere tijden voort te zetten. Wij danken haar aan den onvermoeiden ijver van den heer Leupe, die haar heeft opgespoord.

Dan nademaal de eerste plaats, namelijk Canton in China, bij Patriase Missive van den 12den April 1755, in het geheel buiten het bestuur dezer regering is gesteld, en door H.E.A.H. aan zich gereserveerd is, in zooverre zelfs om van deze Hoofdplaats *direct* nog *indirect* derwaarts eenige bezending te mogen doen, schijnt hetzelve thans buiten de sphera van mijn opgelegde last en ordre te loopen. Weshalve ook de vrijheid gebruike daarvan voor tegenwoordig niets te melden, maar mij ten deze belange, eerbiedig te bepalen, met dezen wensch, dat de verlegging van dien handel doch eens weder gereëntameerd en de directe bezending uit Nederland beter mag succederen, als degene die bevorens in 1728 ondernomen, doch in 1734 weder gestaakt is, en zulks te meer omdat den Engelschen handel op Limpho, gelijk het zich laat aanzien, een groot verloop der Cantonse zal na zich slepen. Zullende het voor het overige bij een goed succes even eens zijn, of de Compe. door een directe dan wel indirecte vaart op gemeld rijk haar interest en bestaan vind; schoon het deze regering altoos en tot heden toegeschenen heeft, dat dit oogmerk op de gemakkelijkste, beste en voordeeligste wijze, door de tot op deze tijden van Batavia gesubsisteerd hebbende bezending bereikt is, en in het vervolg mede zoude hebben kunnen bereikt worden.

Het is derhalven Banjermassing of Compe. tegenwoordige postvatting op het eiland Borneo, wiens korte schets in handel en interest voor de Maatschappij het voorwerp van deze verhandeling zijn zal, en om daarin eenige order te houden, zoo zal ik eerstelijk spreken van onze zee- en lotgevallen, zoo daar, als op de verdere plaatsen van genoemd eiland, door de

Compe. successive bevaren en zulks van hare eerste beginselen tot heden toe.

Vervolgens ten 2e. den handel en het succes van dien, gedurende de Compe. aldaar gehandeld heeft of gestabileerd is geweest; beschrijvende eindelijk ten 3e. besluiten met eenige aanmerkingen over het radicale of de politieke redenen van Compe. aanhoudende postvatting aldaar, en hoe dat kantoor erg voordeelig voor haren staat gemaakt zoude kunnen worden, met opgave van eenige punten van redres daartoe dienende.

Wat het eerste of onze zee- en lotgevallen betreft, van Borneo, zal ik alleen zeggen, dat hetzelve het grootste der bekende eilanden in Oost-Indië is, liggende tusschen de 4°. Z. Br. en 8°. N. B. [1].

De plaatsen waarop de Compe. successive ten handel gevaren heeft, dan wel gestabileerd is geweest, bevinde ik te zijn Succadana, Cotta Ringin, Borneo (Broeni, dependent van Soloor) Passir, en Banjermassin of Martapoera.

Succadana. — Aan Succadana is in deze beschrijving de voorrang gegeven, om dat het de eerste plaats is, die mij bij Compe. papieren, zoo verre ter generale secretarij alhier berustende zijn, is voorgekomen. Wel blijkt uit Compe. papieren, dat men vroeger reeds op het zoogenaamd Oud-Banjermassing handelde, de papieren daarvan zijn echter verloren of verduisterd geworden; alleen verdient melding gemaakt, de expressie van de regering, bij de generalen brief naar Nederland, in 1682, alwaar gezegd werd, dat de Compe. op Banjermassing al voor honderd jaren had gehandeld. (?)

Succadana ligt aan de westkant van Borneo op de Z. Br. van 1 graad, en word besproeijt door een rivier van dien naam. De eerste mentie van de vaart op Succadana, vinde in 1619 [2], om den diamanthandel, en wegens het sluiten van den Mattâram, en daardoor ontstaan gebrek van rijst, die in te koopen en de koningin aan te moedigen, om hare jonken met rijst naar Jaccatra te zenden.

---

[1] 7° N. Br. en 4°. 20′ Z. Br. 106° 40′ en 116° 46 of Lengte Greenwich.

[2] In 1608 eene Nederlandsche factorij, onder den opperkoopman Samuel Bloemaert.

Dit werd gecontinueerd tot 1622, toen het opperhoofd Johannes de Netelaer, en alle bedienden die gemist konden worden, werden opgeroepen en door den koopman Frederick Gouwenaer, met drie personen werd vervangen, 1 van de bekwaamste diamantkenners, 1 man en 1 kok [1].

Het kantoor werd opgebroken, omdat de vorst verjaagd was en ons niet kon beschermen. In 1628 werd er weder eene bezending derwaarts gezonden, voornamelijk om te vernemen wat de Denen daar voor hadden, die daar volk hadden gelaten en voornemens waren een kantoor op te rigten.

Zoo ook werd in 1631 met dezen koning te Matan een accoord gemaakt over den tol, waarvoor werd bepaald, voor den uitvoer van een last rijst 1$\frac{3}{4}$ Rijksdaalder; voor diamanten 6$\frac{1}{4}$ percent, zoo ook over den invoer van kleden. In 1637 ging er eene bezending derwaarts, ter inkoop van parangs en bijlen; de eerste van Carimata (een eiland in de bogt van Succadana gelegen) en de laatste van Bliton voor den Timoreesche en Soloreesche handel.

Tot het jaar 1645 had er eenige handel plaats met hunne vaartuigen op Batavia; in die eeuw verder geen melding van handel op deze plaats gemaakt, als in 1698, wanneer deze regering eene scheepsarmade derwaarts zond, bestaande uit drie jachten, 1 chaloup en 6 chiampans; bemand met 186 Europesche en 89 Inlandsche zeevarende, 74 Europesche en 150 In-

---

Veth Borneo's Westerafdeel. 1ste Deel, blz. XXXVII en 201.

Eerste contract met den koning van Sambas, Saboa Tangan, Pangeran aydepa Sambas, door Samuel Bloemaert, 1 Oct. 1609, Oud-Colon. Archief.

[1] Miss. Bewindh. der O. I. C., dat. 23 Oct. 1623. Veth, als voren, blz. 211.

landsche Militairen, om te dienen tot adsistentie des konings van Bantam tegen den Sulthan van Succadana. Na de expeditie is de Vriendschap weder hernieuwd en de koning op zijn daartoe betoonde begeerte door haar Ed. in 1717 geanimeert, ten dien einde gezanten naar Batavia te zenden, waarbij het vervolgens gebleven is.

Cotta Ringa. — De eerste bezending derwaarts in 1628, wanneer de koopman Jan de Coster, ook om rijst, wegens de schaarsche aanvoeren uit Mattâram en slecht gewas op Siam, Cambodia en elders. Welke togten successivelijk niet alleen van Batavia gecontinueert, maar ook de Cottaringers geanimeert zijn, met hun eigen vaartuig te Batavia ten handel te komen, tot het jaar 1638, wanneer die natie door de Martapoerezen aangezet, ons volk met twee jachten (waarvan het eene door de Bataviase burgerij was uitgerust) onder directie van den opperkoopman Nicolaes Cloet, om rijst te koopen, derwaarts gezonden, verraderlijk vermoorden, de cargasoenen roofden en de vaartuigen verbranden. (Men zond een en andermaal uitrustingen derwaarts, om hierover wraak te nemen, doch zonder veel gevolg en kort daarna gestaakt), zonder dat men met hem correspondentie heeft gehouden, tot het jaar 1656, wanneer op de betere genegenheid des konings tot vernieuwing der vriendschap... denzelven aanmaanden, ten einde gezanten naar Batavia te zenden, hetwelk mij niet blijkt in die tijd geschied te zijn; maar wel in 1693, arriverende alsdan gezanten met geschenken en een brief van dezen koning. Inhoudende een wensch, dat de voormalige oneenigheden vergeten en om andermaal vriendschap onderhouden mogt worden, waarop men echter niets positiefs antwoordde, maar dezelve onder een vriendelijke demissie en afgave van een contra present, weder naar hun land liet gaan.

Borneo [1], waarvan men meent het eiland de naam te dragen, legt aan de Noordkant van hetzelve, en wordt bij 's Comp^e^. oude papieren mede Solocq of het land van Solocq genaamt. Hetzelve schijnt Comp^e^. wegen niet bevaren te zijn [1], maar door haar permissie aan particulieren ten handel drijven verleent, die ondersteund wordt door eene wederzijdsche correspondentie in brieven en afzending van geschenken, ten einde die vaart te faciliteren; gelijk mij zulks voorkomt in 1635, ten opzigte van een Chineesche jonk, geschied te zijn. Vervolgens is de vriendschap met dien vorst, zoo om gemelde als andere politieke redenen onderhouden. Zoo dat de Comp^e^. zelve in de jaren 1641 en 1642 hare hulp en adsistentie tegen de Spanjaarden, die de landen van Solocq infesteerden, en den koning noodzaakten, binnen 's lands te wijken, liet aanbieden. Tot welke prestatie men echter niet gretig is geweest, en eerst in 1644, wanneer den koning reeds uit het land van Solocq verdreven was, en den Spanjaard aldaar een sterke vastigheid opgeworpen had, naar Amboina order gezonden werd, eene bezending met twee jachten, derwaarts te doen, ter ontdekking van de Noordkust en eene parelvisscherij, die men zeide van importantie te zijn; als ook om de Spanjaarden te doen delogeren. Doch die schepen kwamen in 1645 onverrigterzake te Batavia terug, daar zij te zwak waren en door den koning niet ondersteund wierden. Waarna men niet raadzaam vond eene nadere tentame daarop te doen, maar daarentegen den koning in 1646 aanmaande, om ter gelegenheid onzer bezending van een oorlogsesquader naar Manilha, daartoe mede zijne hulp te contribueren, en deze zijne vijanden te noodzaken zijne landen te ontruimen, welke ook gevolgd is, nadien onze regering bij hunne missive aan gemelden vorst haar genoegen betoont, wegens de treffelijke magt van volk en vaartuigen, door hun tot afbreuk van den gemeenen vijand derwaarts gezonden.

---

[1] Broenie.

In 1655 werd de Comp^e^. van daar weder aangezogt om adsistentie, hetgeen zij als toen, uit hoofde van eigen gebrek en onmagt, door hare elders gedane zware uitzendingen moest declineren, zendende echter aan den koning, ter onderhouding van goede vriendschap, voor deszelfs vaartuigen, drie zeebrieven, op Siam, Patany en Palembang, hetgeene nog eens in 1664 vinde geschied te zijn door offerte van twee op Siam en twee op Patany. 't Sedert schijnt de goede verstandhouding (vriendschap) door briefwisseling en geschenken alleen gecultiveert te zijn, waarvan de laatste melding gedaan word, bij brieven dezer regering derwaarts in 1702 en 1718.

---

[1] Het werd in 1600 door Olivier van Noord bezocht.

Passir. — De handelsplaats Passir legt met het dorp Coety aan de Oostkant van het eiland Borneo, en het eerste tegen over 's Comp^e^. hoofdplaats Rotterdam op Macassar. De gemelde plaatsen zijn mede al vroeg bij de Comp^e^. bekend geraakt, na dien bij missive dezer regering aan den Pangerang in 1672 aangehaald vinde, dat derwaarts voor 38 jaren, dus reeds in 1634, eene bezending van drie scheepjes gedaan is. Schoon niet om handel te drijven of onderzoek te doen, als wel, volgens het afgesprokene met den koning van Banjermassing [1], om de Macassaren en Javanen, tusschen Passir en Coety zeer sterk handelende, ten prejuditie van dien koning, daarvan daan te drijven of te vernielen, hetgeen ook geschied is; doordien die van Coety beloften deden aan de Comp^e^. 's jaars tot een schatting te zullen opbrengen, tien bharen wasch, die echter door de Comp^e^. nooit gevorderd zijn.

De eerste handel door de Comp^e^. op Passir in 1671, met een chaloup onder een Assistent, geassisteert met eenen aldaar bekenden Macassaar en anderen (waarvan het succes echter slecht is geweest), waarop deze regering echter in het volgende jaar den koning bij eene missive verzocht, alle zuivere harpuis en rottang, in zijn rijk vallende, op te zamelen voor de Comp^e^., om door hare schepen, tegen betaling van rijksd. 7 voor de 100 bossen rottang, en 1 voor een bhaar harpuis, benevens 20 voor de picol zuivere wasch, afgehaalt te worden. Met dat gevolg, dat van daar in 1674 op Macassar aangebragt is, 1000 bossen rottang en eenige thailen goud; waarom de ministers aldaar gerecommandeert werden, met de bezending te continueren, voornamelijk van harpuis, waarvan het ingezonden monster deugdzaam bevonden is. Hiermede gecontinueert tot 1682, wanneer order gegeven werd deze vaart te staken, daar men oordeelde het voordeeliger was, de particuliere handel aldaar te favoriseren. Om welke reden men in 1679 aan dien koning de vaart op Macassar toestond, mits zich aldaar van zeebrieven voorziende, om vervolgens naar Java en Batavia te stevenen, waarbij het vervolgens schijnt gebleven, en de vaart aan burgers en ingezetenen overgelaten te zijn. Zijnde alleen in den jare 1711, ter gelegenheid van het reëntameren der handel op Banjer, door de bezending van een klein scheepje derwaarts, de commissianten gelast, om bijaldien te Banjer in den handel niets uitgevoerd kan worden, als dan naar Passir of Coety te gaan, ter bemagtiging van peper, goud of andere retouren [1].

---

[1] Zie stukken betrekkelijk Borneo, 1635—1636, Bijdr. voor de Taal- Land en Volkenkunde van Neêrl. Indië, deel III, blz. 264—271.

---

[1] ...Wien verder d'Eer heb schuldpligtig te besteden, dat den Sultan van Coety, Maslag Godin Edris (?) aan mij heeft geschreven een Maleijschen brief, waerbij hij verklaert genegen te wesen, in vriendschap te willen leven met mij en 's Comp^{e}. hier bescheijden dienaeren en tot een blijk daervan, door zijne gezanten Radja Doeta en Pa Doeta mij een vereering toegesonden van twee wandelrottangs, een paar bondels rottang, een plant genaemt Bengris en twee bosjes waskaersen; met verzoek om voorzien te mogen worden van kruijt en kogels, mitsgaders acht ellen fluweel, breeder te sien uijt de bijgaende originele Maleijsche brief voormelt, waarop ik geen schriftelijk antwoort heb gegeven, maer voorn. gesanten mondeling belast haer Monarch te versekeren van de genegentheid van de Comp^{e}., en dat de gesonden presenten tot een blijk daervan door mij geaccepteert waren. Mitsgaders dat ik tot een preuve van mijn reciproque genegentheijd aen den Sultan sond het gerequireerde fluweel, nevens twee batilsjas,

En ofschoon den handel op gemelde plaats Comp^{e}. wegen dus zeer gering is geweest en van weinig aangelegenheid, zoo heeft men Passir echter nog van aanbelang geconsidereert, zoo niet om het voordeel daarvan te wachten, als wel het nadeel uit de frequente vaart der Macassaren op die plaats te vrezen. Hetwelk ook de reden is, dat men in het Bongayse contract met die volkeren in 1667 gesloten, expres bedongen heeft, dat zij wel onder een pas der Comp^{e}. naar Borneo, doch niet om de Oost of Noord van dat land, en dus niet naar Passir zouden mogen varen, nadien het reeds van oude tijden bekent is geweest voor een smokkelnest. Waarom H. H. Ed. ook bij Instructie in 1747, bij het hervatten van den handel op Banjer, onder anderen de Commissianten voorschreven, om informatie te nemen na de handelplaatsjes Passir en Coety, bijna tegen over ons hoofdkasteel op Celebes, nademaal veel zwervers en smokkelaars hun retraite derwaarts nemen, als het op Banjer met hun niet vlotten wilde. Om welke redenen de Comp^{e}. in 1752, van de sollicitanten des Sulthans van Banjer, heeft willen bedienen tot het derwaarts zenden van een chaloup, ter zake van een Chineesche wankang, waarmede iets was voorgevallen. Uit alles blijkt dat de voormelde plaats voor den handel niet ongelegen is; de particulieren bestaan er redelijk op, ofschoon men niet zonder reden oordeelt, dat de wildheid en onhandelbaarheid van die natie de oorzaak is, dat derwaarts door Europeanen, met geen hoop van succes, in zaken zal te doen wezen; en waarop men niet anders kan repliceren, als blijkt uit de missive van 8° Maart door de H.H. Meesters,

---

en vier chitsen; onder een beleefde weigering van kruijt en kogels, welke behandeling ik verhoopen meriteeren zal, de Hoog Edele Groot Achtbare goedkeuring.

Samarang, den 17^{den} April 1739.

Uit een apart schrijven van den Opperkoopman en Opperhoofd te Samarang, Nicolaas Crul aan den Gouverneur-Generaal en Raden van Indië.

namelijk, dat zij verwondert zijn, "dat men zoo weinig ken-"nis van het eiland Borneo heeft, daar gemeend word, zulke "schatten en rijkdommen te schuilen."

De overige plaatsen, uitgenomen Banjermassing of Martapoera, die bij de Comp^{e}. papieren voorkomen, zijn van geen consideratie; alleen verdient melding eene bezending in 1663/4 van Ternaten naar Sawackan op Borneo is voorgesteld, en in 1665 met een jacht en onderkoopman, om aldaar te negotieeren is volvoerd, zonder succes, en vervolgens in 1668, door de H. H. Meesters gestaakt, om de voorgegeven periculen en bekommernissen aldaar ondergaan.

Banjermassing of Martapoera, Tatas. — Het is dan Banjermassing of Martapoera en hedendaags Tatas, Comp^{e}. tegenwoordige residentie, die in dezen voornamelijk eenigsints wijdloopiger te verhandelen staat, zoo omdat het onder de eerste plaatsen voorkomt, die bij de Comp^{e}. is bevaren, en alwaar vervolgens een en andermaal Logien opgerigt zijn, als nadien het altoos voor de importanste van alle plaatsen op Borneo gehouden is, en om die reden ook na herhaalde opbraken tot heden aangehouden is.

Banjermassing, zich uitstrekkende aan de Zuidkust van het eiland Borneo, moet men onderscheiden in Oud- en Nieuw-Banjermassing.

Oud-Banjermassing. — Het ligt op Zuider breedte 3° 20′, omstreeks 115 mijlen van Batavia, in Martapoera, werwaarts de koning naderhand door het ruineren van Oud-Banjermassing gevlugt was 18 mijlen opwaarts van daar. De rivier daar voorbij in zee vloeijende is 20 mijlen lang, vrij diep en breed, bevaarbaar voor groote jachten, die voor de stad kunnen zeilen, doch een bank voor de rivier, met gewoon tij, twee vadem water.

Wanneer en hoe de Comp^{e}. voor de eerste maal op deze plaats gevaren heeft, is uit de oude papieren met geen genoegzame zekerheid te beregten, hoewel de regering in een brief aan dien vorst zegt, op den 22sten Januarij 1682, al voor 100 jaren, doch dit moet men niet zoo letterlijk opvatten, en zal, slechts moeten aanduiden, dat het reeds sedert eene geruime reeks van jaren was [1].

De eerste vaart derwaart, zoo mij gebleken is, vinde aangehaald, geschied te zijn in 1626, wanneer naar Martapoera, daar de koning zijne residentie hield, een jacht 4 à 5 dagen de rivier opgezonden werd, om peper te negotieeren, dat herhaald werd in 1628, door den opperkoopman Paulus Croocq, met een fluitschip en een chaloup, om vóór de aankomst der Javanen, Macassaren, Siammers en anderen, vroegtijdig bij der hand te zijn en den korl alle te bemachtigen.

In de Instructie van Croocq, als ook in die voor de commissianten in 1633, en voor den koopman Dirck van Lier, in 1660, blijkt, dat men reeds vroeg daar ten handel is geweest, heeft residentie gehad en gerust genegotieerd. Tot dat tusschen Comp^{e}. bedienden en de Banjarezen onlusten gerezen en niet buiten werkelijke schuld der onzen, zoo verre geloopen zijn, dat de eersten zich vermeten hebben, Oud-Banjermassing, daar 's Pangerangs Hof en principaalste koopstad plagt te wezen, af te loopen en te verbranden, wanneer die plaats naderhand nog eens en ten eenenmale door den Mattâram geruineert zijnde, woest is gebleven en 's Comp^{e}. negotie aldaar genoegzaam stilstond, tot het jaar 1633. De peper echter door particulieren aangebragt en vervolgens door de geringe aldaar, meest naar Cochin-China en Macassar, en van deze laatste plaats naar de Philippijnen gezonden werd.

In 1633 werden wij door den koning diverse malen aangezocht om te negotieeren, onder belofte van goeden handel, als om zijn land voor de herhaalde invallen der Mattâramsche volkeren te bevrijden, en werd in dat jaar een schip en een jacht ten handel gezonden; hebbende tevens de Commissianten in mandato, den koning de adsistentie tegen den Mattâram toe te zeggen; doch voornamelijk tegen den sterken handel der Macassaren, Maleijers en anderen, in peper en den verkoop aan de Portugezen, voor hun vaart naar Macao en Manilla, tegen te gaan.

---

[1] In 1606 werd Gillis Michielszoon, door het Opperhoofd van Bantam naar Banjermassing ten handel gezonden, doch door den Sulthan aan land gelokt en vermoord.

Waarom meer en om het genot van dien handel alleen te hebben, zij mede gelast werden in een contract met den koning te treden, indien men merkte, dat het de Banjarezen aangenaam was om alle peper aan ons af te staan tegen 5 en zelfs 5½ reaal de picol. Doch de uitkomst voldeed niet aan de verwachting der bezending, alzoo de koning, tegen zijne belofte, aan de Macassaren, den voorrang in den peper inkoop gaf en onze schepen nodeloos ophield. Weshalve de regering besloot in deze ernst te gebruiken, en den commandeur der navale magt ter bezetting van Macassar, Gijsbert van Lodensteijn, in 1634 gelastte, met zijne vloot van 6 schepen, Martapoera aan te gieren, de Macassaarsche schepen aldaar vindende te verbranden en den koning aan te zeggen, dat men daarmede zoude continueeren tot zoo lang hij, volgens zijne belofte, peperlading aan onze schepen bezorgde. De uitslag van deze expeditie was, dat de koning na gegeven redenen aan gemelde commandeur als nog beloofde, alle peper aan ons te zullen leveren. Desniettegenstaande vond de regering goed, als nog te persisteren bij hunne genomen resolutie, om namelijk alle vaartuigen, zoo van Portugezen, Spanjaarden, Maleijers, Macassaren, Javanen als andere, zonder passen varende, op het inkomen der Banjerserivier, te overmeesteren en te nemen, alzoo de ervaring geleerd had, gelijk bij de Instructie gezegd werd, dat meest alle hunne vaart op Macassar en vandaar op Ceram, Boeroe, Xulla, Manipa, Kelang, Tidor, Halmaheira, Ceram-laut en daar omstreeks uitstrekten tot onderkruipinge van 'sComp^{e}. nagel- en notenhandel. Zendende ten dien einde, zoowel ten handel als oorlog, een groot schip, een jacht, een chaloup, en een tingang, onder directie van de opperkooplieden en commandeur Antonie Soop en Steven Barentsz, waarvan de eerste was bestemd voor den handel en de laatste als afgezant gezonden werd, om den koning middelen voor te slaan, zoo ter restauratie der reeds gedane equipagie ongelden, als om eenig verdrag te maken, om alle peper tegen eene redelijke prijs aan de Comp^{e}. te leveren. Met strikte order aan hun, bij den koning tot eene dadelijke leverantie van peper aan te dringen, zonder zich te laten paaijen, en, zoo na acht dagen uitstel geen peper aankwam, als dan $\frac{1}{3}$ van de in de rivier aangeslagen vaartuigen te lossen en te verbranden; na andere acht dagen weder $\frac{1}{3}$, en na nog andere acht dagen de overige; doch vooreerst de Banjaresche vaartuigen te excuseren (tenzij de koning eerst hostiliteit begon) om tot geen volkomen scheuring te geraken.

Deze bezending schijnt van succes geweest te zijn, zoo door bekomen van een redelijke quantiteit peper [1], als het verzoek van den koning om daar 5 à 6 Nederlanders aan te houden, en daarop gevolgde bezending in 1635, van een gezant [2] door den vorst, om ten opzichte van een aldaar gearriveert Engelsch [3] schip, met deze regering te contracteren tot de exclusive leverantie van alle peper in het land vallende, tegen 5 realen het picol, mits aldaar steeds capitaal, volk en schepen te houden, en men 7 per cento tol voor in- en uitgaande regten betaalde, en waaromtrent men het eens werd; "zijnde dit het "eerste contract dat met dien koning, wegens den handel ge"maakt is."

---

[1] 310$^{2}/_{3}$ Picol. Journaal gehouden op Batavia, bij den Directeur-Generaal Phil. Lucasz., Januarij 1636. Histor. Genootsch. te Utrecht, 1853, blz. 248—316.

[2] Retna dy Ratya (Retna de Radja) zie Bijdragen van dit hier voren aangehaald blz. 263.

[3] Aengaende de handelinghe der Engelsche UE. sal sich met haere saecken in 't minste niet bemoeijen, maer informeert UE. wel van alle haer verrichten (Sic!)

Missive van den Gouverneur-Generaal aan den Opperkoopman Anthony Soop te Martapoera, dd. 4 September 1635. T. a. pl. blz. 266.

Gemelde contract is echter door dien koning nooit onderteekend geworden [1], schoon men daartoe meer als eens aanzoek deed, maar alleen door deszelfs afgezant gedurende zijn verblijf op Batavia; desniettegenstaande heeft men het als een wettig en formeel contract aangemerkt, en daarop ook het volgende jaar tot opvolging van hetzelve, den opperkoopman Wollebrant Geleijnsen [2] derwaarts gezonden, om aldaar residentie te nemen, met qualificatie om een pakhuis van stutten en planken, tot berging van goederen te timmeren [3].

Men heeft gecontinueert met het zenden van schepen en vaartuigen tot het afhalen van peper, doch tevens al vroeg des Konings berouw en het aangaan van dit contract kunnen bespeuren, door het direct en indirect onderkruijpen van hetzelve, zoo door de excessive onderwigten op de geleverde peper, als het afstaan van eene aanzienlijke partij van dien korl aan de Engelschen, gelijk de Chinesen benevens andere, deszelfs prijs verhoogende, daarvan rijkelijk voorzien worden. Zoodat haar Ed. tot het tegengaan van een en ander in het jaar 1637 reeds derwaarts ordonneerden, om alle peper van de eigenaars op te ligten en in voldoening hiervan aan te bieden 5 realen 't picol, volgens het contract; doch de inwoonders bij wijze van capitulatie toe te staan, hunne peper alleen naar Batavia te mogen vervoeren. Hierdoor ontstonden verscheijden questien tusschen de onzen en den Koning, dewelcke door derzelver dissolutie comportementen, waartoe na gelijk voormelde orders geen geringe aanleiding heeft gegeven, van zulke funeste gevolgen voor onze postvatting zijn geweest, dat de Martapoerezen, met toestemming en gemeen overleg der Cotaringers, eindelijk in Februarij 1638, onze logie afliepen, en zoo aldaar als te Cotaringen, 64 Nederlanders, 21 Japannezen en andere inlanders vermoorden en Comp^{e}. goederen en effecten roofden, mitsgaders twee jachten, nevens een chaloup, uitgenomen nog een burgervaartuig, verbrandden. De schade werd begroot op 150,000 gulden, terwijl van de Nederlanders alleen 7 matrozen, die in de logie gevlugt waren, en op hunne bedreiging in het kruid daarleggende, den brand te steken, het leven toegezegd, behouden bleven [1].

---

[1] Het contract tusschen ons ende den gesant Godjae Babou (Ritna di Radja) gemaeckt dat bij den Coninck geconfirmeert en dien volgende soo UE. schrijft, van Sijne Maijts. hant geteeckent, aen ons soude toegesonden sijn, hebben wij niet vernomen; waeraen dat het gehapert heeft, dient UE. te vernemen, en is noodich UE. daeromme met discretie soo lange bij den Coninck aenhout, tot dat 't selve becomen. T. a. pl. blz. 279.

[2] Eenige dagen verleeden, heeft d'Ed. Heer Generael tydinge becomen tot Martapoera ofte Banjermassin, soo de rivier genaemt is (welcke plaetse is gelegen op 't Eylandt Borneo omtrent 120 mylen van Batavia oostelyck aen) dat de oppercoopman Antony Soop daer overleden was ende deselve plaetse met een bequaem persoon weder genegen waeren te becleeden, alsoo in goede hoope waeren jaerlycx van daer 5 à 600 lasten peper te becomen, ende een goede plaetse naer alle apparentie eerlang soude wesen, mede voor my voor als noch geringe plaetse vacant waer, eyndelyck resolveerde om onse persoon voor een tyt derwaerts te gebruycken ende het Comptoir (daer wat goets van te verwachten staet) met alle mogelycke vlyt aen te queeken, soo dat wy met het schip Wesep, inhebbende een goet cargasoen, soo contant als coopmanschappen op den 8sten November 1635, van Batavia naar dito Banjermassin vertrocken syn, alwaer op den 29sten November wel arriveerden.

Uit een particuliere brief van den opperkoopman Wollebrandt Geleynsen de Jonge, uit Banjermassing den 29sten November 1635.

[3] Ter pl. blz. 380.

---

[1] Ter goedertydt heeft de goede Godt (wie de Syne niet verlaet) de herten van onse Heeren d'Ed. Heer Generael en den Gouverneur Philips Lucasz. verwect, ons van Martapoera te ontbieden en harwaerts (Agra) te senden. Want weynich maenden naer ons vertreck van daer, hebben de moordadig schelmen all ons volck van de logie vermoort, sonder groot of te cleyn te spaeren, en de daer beneven noch twee jachten die in de rivier laegen te vertimmeren, met gewelt benomen en alle het volck van

Hierom zond de regering om deze moord te straffen, in Julij van dat jaar, voor eerst twee schepen met een klein vaartuig en vervolgens in October nog vier jachten, bemand met 86 matrozen en 32 militairen, met een strikte order, de rivier van Banjermassing te sluiten en niemand binnen te laten komen. En alle Martapoerezen en Cottaringers, zonder iemand te verschonen, te dooden, en de rest, als Javanen, Macassaren en andere inlanders aldaar, zonder Comp^e. passen bejegenende, als vijanden aan te tasten en naar Batavia, als slaven te brengen. Wordende de omliggende Koningen en Vorsten, alom bij schriftelijke insinuatie gewaarschuwd, dat men aldaar aan niemand acces zoude vergunnen, en de Engelschen en Denen verzogt om van daar te blijven; welke desniettegenstaande daarkomende mede vriendelijk zouden afgewezen worden, nadien men hun noch iemand in deze omstandigheden aldaar kon dulden. Haar Ed. gingen in deze affaire zoo verre, dat ze de Commissianten in mandato gaven, om de Martapoerezen die ze levendig bekomen mogten, de armen, beenen, neuzen en ooren af te snijden en ze dus tot eene monstrueuse vertooning aan hunne landslieden op te zenden, ja dat ze zelfs met afwijking van hunne

---

de meeste tot de minste dodt geslaegen. Een wreede, tirannige moordt, dat onse Heeren meesters op Battavia niet ongewroocken sullen laeten passeren, maer haere naebueren tot een schrick en afkeer (om diergelycke in 't werck te stellen) voornemens syn by alle mogelycke middelen daervan te revengieeren.

En waerom alreede goede partye in d'onse haere handen vervallen, de welcke d'eene d'handt, d'eene de voet afgecapt, een ooch uit gesteecken, de ooren en de neus afgesneden synde, haeren Coninck soo levendich syn toegesonden; hoe veele haerder soodanich noch overcomen sullen leert den tydt. Ondertusschen heeft den goeden Godt niet gelieft, wy in dese tragedie een personagie weesen souden, maer uyt haere bloetdorstige en tirannische handen te verlossen, Hem zy danckbaerheyt tot in der eeuwicheyt, Amen.

Uit een particuliere brief van den opperkoopman Wollebrant Geleynsen de Jonge, uit Agra, den 6^{den} Augustus 1639.

vaste maximen order gaven, om bij aldien de Martapoerezen restitutie van het geroofde aanboden, mits men hun weder in genade aannam, zulks te belooven, doch de restitutie geschied zijnde, hun echter met alle vigieur te vervolgen en te straffen; uit een superstitie dat men de zulke die zoo trouwloos met ons te werk waren gegaan niet schuldig was trouw te houden. Er werd met deze expeditie niet veel uitgerigt, zoo door ziektens onder het volk en doordien de rivier op verscheijden plaatsen gestopt en gesloten was; zoo ook slecht beleid der onzen en onderlinge verdeeldheid, alleen wordt gemeld, dat men 27 gevangenen met afgesneden armen, beenen, neuzen en ooren, ja zelfs met uitgestoken oogen, onder opzigt van vier gezonden der hunnen, in een vaartuig, tot een schrikkelijk aanschouwen, aan hunne natie had toegezonden.

De Koning zond daarop een brief, met belofte van volkomen restitutie van het geroofde, waarop door de regering goedgevonden werd, daartoe middelen te beramen, ten einde de Comp^{e}. schadeloos te stellen en daarna bij gelegenheid een regtmatige revengie te zoeken. Zij zonden in 1640 twee schepen derwaarts en waarop een Chinees geplaatst werd als commissaris, om de schulden te innen, den Koning tot vrede genegen zijnde te animeren de aanleggers van den moord uit te leveren en naar Batavia te zenden. De schepen kwamen onverrichter zake terug, door voorgeven van den Koning, dat het pepergewas niet geslaagd was, en daardoor buiten staat de schuld te voldoen.

Er werd daarna gelast, dat twee schepen van Macasser te Banjermassing zouden aangieren, doch met denzelfden uitslag. Het bleek hieruit dat den Koning geen zin had zijne gedane belofte te voldoen. De regering werd in het jaar 1643 en vervolgens, zoo door de bezending naar Amboina, als gedurende den Portugesche oorlog op Ceylon en Goa verhinderd om revenge te nemen, waartoe men in 1644 en later niet zeer geinclineert schijnt te zijn, doordien men nog al passen aan particulieren verleende, waardoor men eene redelijke partij peper bekwam, die bij aanbrengen tolvrij gelevert en tegen 10 realen het picol aan de Compe. werd afgestaan, waardoor men langs dien weg vrij wat meerder voordeel genoot, als of men daar contanten en schepen hield. De regering schrijft in December 1639, naar 't patria "de peper tegen 10 realen 't "picol op Batavia, was profijtelijker, dan 5 realen 't picol "met 7 percent tol op Martapoera, de onkosten aan schepen, "contanten, mingewigten, exc. geconsidereert buiten. Zoo men "de peper alleen wilde hebben, diende men aldaar fortressen "te maken om den inlander tot hun devoir te houden, hetgeen "ook zwarigheid inhad." Op dezen voet werd gecontinueert tot 1660, wanneer de regering om de weer toenemende geringe aanvoer van peper en deszelfs vervoer naar Macasser, doch vooral uit beduchtheid, dat de nieuwe Engelsche Compe. zich daar weder mogt vestigen en de leverantie van den peper tegen een contract met den Koning aan zich verbinden, andermaal twee schepen zond, onder het bestier van den koopman Dirck van Lier, ten einde een contract van vrede met den Koning te sluiten en weder residentie op Banjermassing te nemen. Men reusseerde in het zelfde jaar, de vorst beloofde alle peper aan de Compe. te leveren, tegen 1 thail of 16 realen de 180 gantangs, welke een weinig minder dan 4½ picol uitmaakt. Mits dat wij daar 's jaars bezending deden van schepen tot afhaling van de peper. De Koning werd vrijgesteld van de schuld wegens de geroofde goederen in 1638; de tol werd verminderd van 7 op 5 percent, zoo voor de Compe. als burgers onder haar sorterende, doch waarbij vervolgens op speciaal verzoek van den Vorst nog bijgevoegd is 1 percent voor het van ouds gewone genot der jonquen, nevens een gantang rijst per man. Hierop werd echter geen vaste residentie genomen, maar het volgende jaar in 1663, drie en twee schepen gezonden, voornamelijk om het nieuwe contract levendig te houden, en te letten dat de peper door geen vreemde natiën, en niet elders dan naar Batavia en Malacca vervoerd werd. Nadien de regering als dan zoo rijkelijk van peper alom voorzien worden, dat ze zelfs verklaarden, zich zoo zeer niet te laten gelegen leggen, tot de bekoming van een groote partij daarvan, als wel dat ze niet in vreemde handen kwame te vervallen. Gaarne ziende dat de particuliere aanbreng gefavoriseert werd, boven de afhaling met eigen schepen, en zelfs gelastte bij opulente inzameling jonquen in te huren om de peper tegen $\frac{1}{4}$ reaal het picol naar Batavia te voeren.

Deze twee bezendingen gaven echter het verwagte genoegen niet, te meer het contract door den Koning niet pligtmatig nagekomen werd, daar in 1663 met zijne toestemming een Portugeesch scheepje met peper geladen, van daar terugkeerde.

De koopman Anthonij Hurdt, werdt in het jaar 1664 derwaarts gecommitteerd, om den Vorst het gesloten contract voor te houden, zoo ook om het te vernieuwen, en bij die gelegenheid den Koning te verzoeken zijne onderdanen aantemoedigen om de peper particulier naar Batavia of Malakka te brengen, en zoo dit doenlijk was, daarvan een artikel in het contract te maken; daar hetzelve ons al te strikt en speciaal verbond, tot het afhalen der peper absoluut zelf bezending te moeten doen. Het een en ander werd na de intentie uitgevoerd, bestaande het contract in zeven artikelen, waarvan de voornaamste waren:

1. Dat alle peper aan de Comp^{e}. zal moeten geleverd worden en verkocht, doch aan de Banjarezen vrijgelaten, ze zelfs naar Batavia of Malakka te brengen.
2. De vorige prijs zal blijven.
3. Wat de Comp^{e}. daar mag negotieeren in een logie of van hare schepen.
4. Dat den tol van in- en uitvoer 5 procento bedragen zal.

Om dit nieuw gemaakte contract in den beginne te beter te observeren, werd den Onderkoopman Dirck Dubbeldecop, met twee à drie Assistenten geordonneerd aldaar te blijven. Dan het schijnt alweder als bevorens gegaan te hebben, ten minste de bezending in 1665 viel niet na genoegen uit, onze schepen werden lang opgehouden, en kwamen dan nog met weinig peper terug. De residenten werden dientengevolge aangeschreven, alle vreemde vaartuigen te visiteren, doch met discretie en beleefdheid en zonder geweldpleging, doch niemand van wat natie ook te weigeren peper naar herwaarts over te brengen, mits daarvoor 10 à 12 percent aan de Comp^{e}. in onderpand stellende en die tegens 5½ reaal het picol op Batavia te leveren.

De Vorst verzocht reeds dat jaar om ons volk van daar te ligten, onder belofte te zullen zorgen dat de Comp^{e}. alle peper bekwam, zoo heeft de Comp^{e}. schoon onder te kennen geving van hare verwondering hier over aan den Koning echter in 't volgende jaar van die presentatie zich bediend, en ons volk van daar doen opbreken. Zijnde sedert dien tijd redelijk wel door de particulieren van peper op Batavia voorzien geworden, die aldaar zoo sterk toevloeijde, dat het onnoodig geacht werd, die op Banjermassing te gaan handelen, volgens het vermelde bij instructie van het jaar 1678. Terwijl echter nu en dan door brieven en geschenken aan den Vorst, de correspondentie, zoo om onze voorregten niet te verliezen, als om een oog in 't zeil te houden, gecultiveerd werd tot het voorschreven jaar 1678, wanneer de schaarsche aanbreng en benoodigtheid van dien gewilden korl, de regering weder bewoog een bezending derwaarts te doen, onder den Onderkoopman van Mechelen; te meer de Engelschen, zoo wel als de Portugezen, als toen zeer werkten, om ons dezelve te ontzetten.

Doch de gemelde bezending is door de slechte successen, veroorzaakt door de oneenigheden tusschen den ouden en jongen Koning, zoo ras gestaakt als ondernomen, en niettegenstaande de uitnoodiging van den Koning, in 1682 gestaakt gebleven; terwijl de regering zich vervolgens alleen vergenoegde met de particuliere aanbreng van daar, die door Bataviasche burgers, Chinezen, Maleijers en anderen, sedert 1680 in aanmerkelijke hoeveelheid bestaan heeft. Doch echter alweder stuitte voornamelijk sedert het jaar 1698, wanneer de Engelschen aldaar sterk begonnen te nestelen, en zich door een exclusijf contract met den Koning van alle peper tegen 3 Spaansche realen het picol verzekerden, met intentie om zich, niettegenstaande het ongezonde klimaat en sterfte onder de hunnen, zoodanig te versterken, dat de Banjarezen en den ganschen handel meester werden.

Zij waren daaromtrent in 1707 ook reeds zoo verre gevordert, door een welgepalisadeerden pagger, met pak- en woonhuizen voorzien, en het trekken der vaart en handel der Chinezen aldaar en andere inlanders van Java, Macassar, Timor, Sumbawa, Lombok, Baly, ect. [1], dat men daaruit en het zwerven van een menigte van hunne vaartuigen langs Java en verder om de Oost, niet onduidelijk kon aanmerken, hunnen toeleg te zijn, om aldaar een Hoofdkantoor van hunnen handel in Indiën te maken, de Compe. in deze pretieusen specerijhandel te onderkruipen en die der kleeden en amphioen daar en omstreeks, geheel na zich te trekken. Zoo dat ze door deze en dergelijke menées zeer zorgelijk en gevaarlijk de Compe. belangens op Java en de eilanden om de Oost geconsidereert worden.

Doch te midden van deze wijdgapende projecten, en vóór hunne vastigheid, tot beteugeling der Banjarezen, tot volkomenheid was gebragt, moesten zij mede derzelver trouwloosheid en moorddadigheid ondervinden; nadien de Banjarezen te onvreden over het despotiek gedrag der Engelschen, die den ganschen peperhandel alleen aan zich trokken, en misnoegd door in hun eigen land genoegzaam ingesloten te worden, daar de Engelschen de geheele rivier zoodanig ingesloten hielden, dat geen vaartuigen in- of uit konden varen, zonder eene naauwkeurige visitatie te moeten ondergaan, dezelve eindelijk door behulp van eenige in hunne dienst zijnde Boeginezen, in de maand Julij van genoemd jaar in hunne logie, op een schip en twee chaloupen overvielen, de meesten ombragten, de logie en schepen verbrandden en de rest ten buit maakten, zijnde eenige weinige het met twee schepen, die wat lager in de rivier lagen, ontkomen [1].

---

[1] Rapport van den Ondercoopman Jan de Wolff, van 't geene hem op Banjer is overgekomen, zoo aangaande de sterkte ofte residentie der Engelschen, als derzelver negotie aldaar genoteerd, 18 Julij 1707 (Overgekomen papieren van Batavia 1708) Oud Koloniaal Archief.

Niettegenstaande het delogeren der Engelschen op deze violente wijze, had de regering geen voornemen 's Comp. handel aldaar vooreerst weder te herstellen, veronderstellende, dat der particulieren pepervervoer van daar weder als in vorige tijden zoude aanwakkeren. Doch terwijl buiten het aanbrengen van ruim 850,000 pond in het jaar 1709 niets van daar kwam, door de sterke vaart en aankomst van wel 10 à 12 jonquen in 1710, uit China en gretigen inkoop van hun, tegen een excessive prijs van 7 à 8 Sp. r. het picol, besloot men in 1711 een klein scheepje, onder een Vendrig en Adsistent, met eenige kleeden en Mexicanen, weder een proef van den handel te nemen, om te tenteren in wat voege men den peper weder kon bekomen en voornamelijk om de Chinezen onze sterkste competiteurs van daar te weren; wordende hun gelast den handel aan boord te drijven, zonder geld of goed aan den wal te wagen en de peper niet duurder in te koopen, als met tol en onkosten gerekend tegen 4 Spaansche realen het picol. De goede behandeling aldaar der onze en het aanbrengen van ruim 103,000 pond peper, hoop gegeven hebbende tot een continuële goede voortgang des handels, zond men het volgend jaar (1712) drie scheepjes derwaarts, schoon de intentie der regering nog bleef, om den inlanders steeds te animeren het gros der peper, met eigen vaartuigen naar Batavia over te brengen. Dan door de vroegere aankomst van zes jonquen, de ingezamelde peper reeds vervoerd en door de revolte der boven-

---

[2] Berigt van den Coopman Jan de Wolff, van 't geene denselven op Batavia heeft vernomen wegen de verdrijving der Engelschen op Banjer door den Inlander, gedateerd 31 Julij 1707, als boven. Zie ook "de "Korte Aanmerkingen met relatie tot het koningrijk Banjer etc.," door Reinier de Klerk, 29 Maart 1757, hier na volgende.

landers geringe inzameling afgebragt zijnde, viel deze bezending slecht uit en deed de regering in het jaar 1713 besluiten, wegens de wisselvalligheid van dien handel, daarvan weder afzien. Sedert hebben de Engelschen en Chinezen daar weder gevaren, zonder dat de Comp. in 1716 op het verzoek van den Koning tot adsistentie tegen de ondernemingen der Boeginezen, onder aanbieding van een privativen handel in zijn rijk, goed vond in het onzekere de vaart derwaarts weder te beginnen. Houdende echter de correspondentie aldaar door de regering van Makassar open, tot dat de regering eindelijk weder in het jaar 1726 op ernstige begeerte en verzoek van den Koning, bij brieven en door gezanten, mitsgaders tot tegengang der vreemde handelaren en om de schaarsche aanbreng van peper van Bantam en Palembang, volgens resolutie van den 5den October goedvonden, dien handel weder te beginnen, door eene bezending van twee scheepjes derwaarts.

De goede bejegening van den Koning en de Grooten en de bewijzen van veel faveurs boven de Engelschen, mitsgaders het aanbrengen van ruim 495,000 ℔ peper, met verzoek van den Koning om in zijn land eene vaste residentie op te rigten, deed de bezending volgen van drie scheepjes, welke het grootste retour medebragten dat Banjermassing ooit aan de Compe. geleverd had, bestaande in 19,785 picols of 2,473,125 ℔ peper, waaronder 60 picols witte, de laatste tegen 6½ en de andere tegen 4 Sp. r. het picol ingekocht, buiten ¼ reaal aan tol. Ongeraamd nog eene quantiteit van 363,942 ℔ particulier op Batavia aangebragt; zoo dat de Compe. in dat jaar in het geheel van Banjermassing, 2,837,067 ℔ peper bekwam. Deze vaart en handel is dus vervolgd door jaarlijksche bezending van schepen doch teffens altoos de particulieren aanbreng door Banjarezen, met hunne eigene vaartuigen gefavoriseert, zonder als nog eene vaste residentie te nemen, zoo wijl de aangewezen plaats de regering te laag voorkwam, om er een steenen logie te zetten, en het overal buitendien met ruigte bezet was, als wel voornamelijk wegens de wispelturigheid en bedriegelijke en beproefde verraderlijke aard der natie. Dan de inzameling weder successievelijk van jaar tot jaar verminderende door de vaart der Chinezen uit China, werden de commissianten in 1731 gelast bij den Koning te insisteren, om het exclusive pepercontract, ter leverantie van alle peper aan de Comp^{e}. weder te onderhouden en bij vaste verzekering van dien, den Koning als dan te beloven, dat men aldaar een vaste verblijfplaats zoude nemen. Waartoe deze regering de commissianten echter eerst in 1733 volkomen qualificeerden, voornamelijk daartoe bewogen zijnde, door een vooruitzigt van kwade gevolgen in den aanstaande, uit de gevreesde onderneming der Engelschen in 1707, en om dus aan een regtmatige titel te komen, tot wering dergene die tot nadeel der Comp^{e}. aldaar mogten willen nestelen, zoo om den peper, als om ons in zaken van hooger belang den loef af te steken.

In gevolge van die order werd door de gezondene commissianten op den 26sten Sber (September) van het zelfde jaar, weder een exclusief pepercontract met den Sultan gesloten en door deze regering in 1734 geapprobeerd en geratificeert. Bestaande daarvan de voornaamste artikelen in de belofte om aldaar aan geen Europesche natie, welke ook mogte zijn te tolereren.

Een privative peperleverantie aldaar aan de Comp^{e}. tegen 4¼ realen het picol van 125 ℔, mits een jonk aldaar tolererende, tegens wiens sluijkerijen men door dadelijke middelen vermogt te waken. Eene belofte aan den Koning en Grooten, tot adsistentie tegen alle vijanden van binnen en buiten; terwijl de Koning het echter in onze keuze liet om aldaar te resideren dan niet.

Men heeft daarvan vooreerst afgezien en alleen jaarlijks bezendingen derwaarts gedaan, doch teffens in hetzelfde jaar de toegestane admissie van de jonk aldaar, als aanleiding gevende tot sluikerijen en brouilleriën , indirect getragt tegen te gaan, door dezelve van de lading peper te ontzetten en die van wederkomst te diverteren. Ten welken einde Commissianten qualificeerden eene verhooging der peper tot 5 Sp. r. het picol te mogen proponeren, dan wel hetgeen te prefereren was, door middel van eene spendatie 1000 en 1200 Sp. r. of zoo veel meer de prijs dragen kan, dies toegezegde quantiteit, bestaande in 3000 picols of ¼ van de inzameling meester te worden. Het een noch het ander heeft echter willen slagen, maar wel dies contrarie de aankomst aldaar van meer jonques, aan welke de Banjarezen op hoop van hooger prijs, tegen de beloften en bevelen van den Sulthan hunne peper gretig leverden.

Uit deze inconvenienten, doch wel principaal door de slechte regering der Banjarezen zelfs, en wegens de vermeerdering der ordinaire knevelarijen van de grooten, bij het afbrengen en leverantie van den peper, en daaruit ontstane troubelen binnen 's lands, zoodat den inlander zijn bestaan niet kunnende vinden, de pepertuinen ruineerden en omverkapten. De peperleverantie in zeer geringe quantiteit bestaande en de equipagiën derwaarts, die nog al kostbaar kwamen te vallen, uit een aanbreng van 2 à 300,000 ℔ niet goed kunnende gemaakt worden, waarbij in het jaar 1735 noch kwam, de aankomst en invasie van eenen Aroe Tapasseray met zijn aanhang, gevolgd van den bekenden Aroe Senkang met zijn Boegeneesche zwervers, tegen welke de onze bij het beletten der passagie in het inzeilen der rivier in feitelijkheden geraakten. Met dien uitslag dat Aroe Tapasseray, nevens een gedeelte van zijn gevolg door de onze gevangen genomen en dus herwaards overgebragt werd, vonden de H. H. Ed. Achtb. in dit jaar goed, den Sulthan door de Commissianten daarover ernstig te onderhouden en te kennen te geven, dat men Banjer binnen kort zoude moeten abandonneren en laten drijven ten prooi harer vijanden, indien men niet jaarlijks ten minste 5 à 600,000 ℔ peper magtig werd, gelijk hetzelve ook het volgende jaar 1736 volgde, wanneer de gecommitteerden wegens de continuerende slechte inzameling en gevreesde ondernemingen der Boeginezen gelast werden, van daar op te breken en dien handel weder gestaakt bleef.

Na het opbreken dezer logie aldaar, volgde spoedig eene toenemende vaart der Engelschen op deze plaats, die er sedert meer dan ooit bevorens indrongen, makende volgens de expressie van de Instructie van het jaar 1747 van dat vaarwater genoegzaam een veer, tusschen Engeland en Borneo en eene posthouding te water, daar het eene schip het andere aflost. Het voorzeide indringen der Engelschen niet dan nadeelige gevolgen voorspellende en het jongste contract van 1734, aan den kant der Banjarezen, door derzelver admissie en in meer andere artikelen ten eenenmaal overtreden wordende, deed H.H.Edelh in 1747 besluiten, om het regt op deze natie niet te cederen, of Comp^e^. gezag veijl te stellen tot een merkelijk declin van haren luister, tegen deze infractie op eene ernstige wijze te procederen, namelijk om satisfactie en reparatie te eischen, of door magt en dwang te zoeken. Ten welken einde men vooraf een kruisvlootje van zes scheepjes om de Noord zond, om aan de westkant van Borneo, op de Chinesche jonquen te kruisen en die van daar te weren. Vervolgens twee groote schepen en een kleiner direct naar Banjer liet stevenen, om na gedane kruistogt van eerstgemeld vlootje, met dezelve geconjungeert, alle vaart en trafijken van vreemde met die natie te beletten, de gansche vaart van en naar Banjer te sluiten, waartoe voornamelijk op Java en verder Oostwaarts liggende eilanden, de vervoer van rijst en zout, na deze plaats geinterdiceert werd; zijnde de gansche vloot bemand met ruim 500 zoo Europesche als Inlandsche manschappen. De satisfactie die begeerd werd moest bestaan in de herstelling der zaken in dier voegen, als bij het contract in 1664 vastgesteld waren, wordende de Commissianten gequalificeerd, om bijaldien de vaart der eene jonk, bij het contract van 1734 toegestaan, in het geheel afgesneden kon worden, de prijs der peper tot 6 ja tot 7 Sp. r. het picol te betalen. Deze expeditie had het volkomen effect dat men er van hoopte en verwachte, nadien den Koning en Grooten reeds op den 18^den^ Mey van dat jaar, een vernieuwt contract met de Commissianten slooten; hetgeen vervolgens door deze regering geapprobeerd en geratificeerd is geworden, bestaande in 12 artikelen, waarvan de voornaamste waren.

Dat de Comp^e. de Banjarezen te water en te lande zoude adsisteren.

Dat de Comp^e. zich niet mogt mengen in de regering des lands of geschillen der grooten.

Dat geen Europesche natie daar zoude mogen ten anker komen.

Dat eene jonk daar geadmitteert zal blijven, mits de Comp^e. uit hare voorraad aan dezelve, peper verkoope tegen 8 Sp. r. realen het picol.

Dat de Comp^e. alle uitgaande en inkomende vaartuigen mag visiteren.

Dat de Banjarezen alleen vrij mogen varen naar Batavia en en Java, van Sourabaya afgerekend.

Het artikel der admissie van de jonk niet te ontzeggen geweest zijnde, schijnt H. H. Ed. aldereerst geabsteert te hebben, nadien men zulks niet anders als een open deure tot sluijkerije heeft gereguardeert, gelijk door de ondervinding maar al te wel bewaarheid is geworden, en waarom dat punt ook gepasseerd is, in de onderstelling, dat de peper in die quantiteit waarop de Commissianten voornoemd dezelve bij hun rapport, ordinair tot 15 à 16,000 picols bepalen, geleverd werd, en waardoor als dan 4000 picols, volgens mondelinge toezegging van den Sulthan, afgestaan zoude worden.

De intentie van ons vast etablissement is echter in den beginne niet ruim geweest, als absoluut noodzakelijk vereischt werd en inevitabel was, bestaan moetende in eene woning of verblijfplaats aan de wal, voornamelijk tot zekerheid en gemak der bedienden aldaar geschikt; schoon mede zoo verre geëxtendeert mogt worden, dat er des noods een lading peper in geborgen kon worden. Doch welk men anders naar mate van den aanvoer der peper direct naar de schepen moest laten overvoeren, alzoo men voornemens was, daar altijd een schip of mindere vaartuigen in de rivier te laten blijven dienst doen.

En waaromtrent reeds in 1748 eene schikking gemaakt werd, om als een order en trein gehouden te worden, dat namelijk een derzelve met peper in 7bre (September) naar Java overgezonden zoude moeten worden, om na gedane vertimmering vóór of met het begin der Westmousson weder derwaarts te keren. In wiens plaats dan in Maart of zoo vroeg de Weste winden het mogten toelaten, een ander weder naar deze hoofdplaats moest vertrekken, om in 't laatst van April of vóór dat de Ooste winden zoo fel doorwaaijen, dat het ophalen langs Java's wal difficil werd terug te keeren. Om het dus te Banjermassing bij den af- en aanvaard te houden, en niet verder vast te raken als absoluut onvermijdelijk zoude wezen, en alleen dusdanig als van menschen die alle oogenblikken opbreken en zich naar boord der schepen begeven kunnen. Waarom men zich ook bij provisie liet welgevallen, de schikkingen door de Commissianten gemaakt, nopens de dienaren, die aldaar vast zouden verblijven, bestaande in

1	Resident,
2	Adsistenten,
1	Chirurgijn,
2	Sergeanten,
3	Corporaals,
1	Tambour,
30	Militairen,
1	Timmerman,
1	Scheeps-corporaal,
1	Quartiermeester en
6	Matrozen, bedragende

een getal van 49 koppen.

De Comp^e^. dus weder een vasten voet en exclusive handel op Banjermassing bekomen hebbende, had men mede goede verwachting dat Banjer eindelijk eens in die situatie gebragt was, dat de Comp^e^. daarvan een verzekert voordeel of ten minste geen nadeelige possessie voor haren staat kon berekenen, door een calculative leverantie van 15 à 16,000 picols peper en 2 Sp. r. realen van iedere picol, die door haar aan de Chinesche jonk afgegeven werd, te meer het jaar 1747/8 daaraan ten volle beantwoorde, door een aanbreng van 11,360 picols, voor Comp^e. rekening. Doch zulks declineerde wel ras, zoodat de Comp^e. reeds in 1749/50 slechts 5038, en in het volgende jaar maar eene zeer geringe quantiteit van 1390 picols bekwam, terwijl teffens in het bepaald getal van eene jonk, successive, zoowel van de kant des Sulthans, als voornamelijk door de onvergeeflijke slappigheid onzer residenten, om geen andere naam te geven, zoodanig geluxurieerd werd, dat het zelfs van den beginne af op 2, van 2 op 3, ja zelfs zonder perk of paal van beschaamdheid op een getal van 5 kwam, welke alle admissie erlangden. Niettegenstaande de nadrukkelijke klagten der Heeren en Meesters en de scherpe orders en bedreiging dezer regering, niet alleen tot de niet admissie aan meer als twee jonken, die men uit singuliere inschikkelijkheid permitteerde, maar ook tot eene immediate opzending der supernumeraire.

Hierbij kwam nog de sedert geëxtendeerde postvatting, zoo in een groot getal dienaren boven de bepaling, de kostbare timmeragiën zonder orders, waarvan de motiven der residenten waarlijk zoo voldoende niet geweest zijn, als de rekkelijkheid dezer regering. Alles in hoop, dat de ruime inzameling van peper, eindelijk eens die lasten zoude kunnen dragen, doch waardoor en door diverse ongewone opgebragte ongelden en lasten, de daarvoor berekende, verre boven haren prijs liepen. Zoo dat Banjer in deze termen van erger tot erger overhellende, eindelijk in plaats van voordeelig ten eenenmale nadeelig voor Comp^e. staat gerekend moest worden; gelijk de H.H.Ed. zulks reeds bij hunne missive van den 8sten October 1753, aanmerken. Eene verandering ten goede en het redres in de vervallen zaken ten uytterste noodzakelijk zijnde, deed zulks H.H.Ed. besluiten, om, ter gelegenheid den Opperkoopman Paravicini in 1756, als Commissaris naar Timor gezonden werd, denzelven mede als zoodanig Banjer te laten aandoen, zoo om de contracten te renoveren als onderzoek te doen, waaraan de erge toestand gecontribueerd zoude moeten worden, en daarentegen de vereischte middelen van redres, in het vervolg te beramen. Hoedanig en in wat voegen gemelde Commissaris in zijne voorschreven Commissie rakende Banjermassing gereusseert is, staat ampel vermeld bij deszelfs Commissoriaal rapport, wegen zijne verrigtingen aldaar; bij retour aan UEd. H. overgegeven, waarin, dewijl alle punten verhandeld staan, die bekwamelijk tot de laatste verdeeling dezer beschrijving gebragt kunnen worden, zoo zal de ondergeteekende zijn concept over eenige derzelve tot daar renvoyeren, te meer hij gedurende de besoigne over het gedachte rapport op den 4^{den} en 5^{den} April, wanneer deszelfs sentiment dientwegen aan UH.Ed. te releveren, door indispositie verhinderd werd, de vergadering als toen bij te wonen, oordeelende het echter niet disconvenabel te zijn, zulks als nog open te leggen, niettegenstaande die zaken, reeds in der tijd gedecideerd zijn.

TWEEDE HOOFDSTUK. — Terwijl wij thans overgaan tot het tweede artikel van deze verhandeling, namelijk tot den handel en het succes van dien, gedurende de Comp^e. op Borneo gehandeld heeft of gestabileerd is geweest. Het is zeker dat den handel op dit land in den beginne van een gansch verscheiden aspect is geweest als in het vervolg, en na de verandering van tijden en zaken mede hare verandering is onderworpen geweest; zoo omtrent hetgeen de Comp^e. aldaar aangebragt en wederom vandaar vervoerde, als in de manier van hare handel zelve. Want in den aanvang aldaar negotieerende, heeft zij alleen het mercantile bedoelt om als een koopman te handelen en zonder verdere inzigten haar present voordeel te betragten, den handel aanhoudende zoolang zij zulks bij de vaart derwaarts kon berekenen; en hier aan moeten toegeschreven worden de successive opbraken vandaar in zulke tijden wanneer zij geen voldoend voordeel kon behalen of de handel nadeelig begon te worden.

Daartoe had men in die tijden te meer redenen, zoo aan de eene kant, wijl Borneo in de eerste jaren meer soorten van produkten aan de Comp^e^. uitleverde, die zoowel in Indië als in het vaderland met voordeel omgezet werden, en dus een meer roulerende handel uitmaakte, als aan de andere kant meer goederen trok om een koopman staande te kunnen houden en te vergenoegen, waaronder de lijwaathandel (die alleen aanhaal) het voornaamste uitmaakte, alzoo men daarop niet minder als een capitaal avanceerde. Doch in latere tijden de inkoop van sommige goederen, en hier en in Europa, door hunne ongewildheid een onvoordeelig debiet gevonden en de voordeelige verkoop der lijwaten aldaar mede te niet loopende, heeft de Comp^e^. niet alleen als een koopman moeten blijven handelen, maar ook daaraan voor het tegenwoordige of een wijle tijds niet kunnende voldoen, als een politieke possessie houden, daarop voornamelijk uit zijnde, hoe die aanhouding het minst nadeelig te maken, terwijl den handel als toen genoegzaam alleen in peper bestond. Doch om in dit onderzoek dat wel meest tot het laatste hooofddeel behoord niet dieper uit te wijden, zullen thans kortelijk vertoonen, hoe en waarin den handel aldaar bestaan heeft, zullende daar eerst den aanbreng en verkoop en vervolgens den inkoop en vervoer nagaan.

De gelden en goederen door de Comp^e^. in vroegere dagen op voorgenoemde plaatsen aangebragt, bestonden in Spaansche realen, die aldaar in den eersten aanvang gewild zijn geweest, alsmede in allerhande soorten van kust en Suratse lijwaten; ook in staal, lood, komijn, geel getrokken koper etc.

Poetsjioek vinde ook een en andermaal derwaarts gezonden, doch niet getrokken geweest te zijn.

Men heeft mede bevoren Pitjes derwaarts gezonden, waarvan 4000 tegen een reaal gerekend en gebruikt werden, om de kleine partijen peper van geringe lieden, daarvoor af te handelen, waarvan bij een instructie naar Banjer in 1629 gezegd werd, dat men met dezelve beter teregt konde raken, als met de Spaansche realen. De lijwaathandel was in de eerste tijden nog al van aanmerking, wordende niet alleen in redelijke quantiteit aldaar gedebiteerd, maar ook op dezelve een kapitaal en meer geadvanceert en welke volgens order anders weder terug gebragt moesten worden. Buitendien hing genoegzaam de peper inzaam daarvan af, en door derzelver toezending kon men de Engelschen en andere wel verkloeken, voornamelijk, indien de lijwaten bestonden in gewilde soorten, als Salampoeris, Sarasse gobar, zwarte kannakijns, zwarte breede Souratse Baffas, Souratse en Kust Chindos en andere. Waarvan de HEd. meer als eens aandrongen om die plaatsen te voorzien, doch den handel is eindelijk door de diverse opbraken vandaar, en wijl de gewilde op andere plaatsen haar debiet met goede avancen, te niet geloopen, zoodat ook thans maar eenige weinige soorten, en zulks nog in geringe quantiteit derwaarts gezonden worden.

In vorige tijden is ook wel een en andermaal rijst gezonden om tegen peper aldaar verruilt te worden, doch dit is van geen duur geweest, om den geringen prijs die ze rendeerden. Men heeft ook mede op order der Heeren Meesters een proef genomen van den verkoop van vaderlandsche koopmanschappen of Neurenburger kramerijen, die nogthans als ten eenenmale onverkoopbaar weder terug zijn gebragt.

Den Amphioen [1] debiet heeft men meer als eens getragt aldaar opgang te doen nemen, door het sluiten des mogelijk van een contract met de Banjarezen, om er de betaling met peper te verrekenen, waarin men nogthans niet reusseerde; schoon men naderhand in 1747, aan den Sulthan voorstel deed, om die alleen aan hem te leveren tegen den Bataviassche prijs, werd daaromtrent niets gewonnen, nadien den Koning "het debiet

---

[1] Den 2den Maart 1761 op Passir aangierende, heb aldaar gesien, dat de Nachodas Toegidien, Salien, Panna Sanoe, Panna Uena, Panna Maja, Rockia, Panna Passoe, en Panna Tieja, amphioen aldaer hebben aengebragt en dezelve aldaer verkogt voor rds. 337½ de kist, komende alle van Slangoor (Salangore) seggende dat sy die aldaer gekogt hadden van een Engelsch Capitain Soalatti, en hebben circa in 200 kisten bestaan.

(Uit een ongeteekend H. S. van dien tijd.)

“niet alleen rekende te strekken tot verderf zijner onderdanen, maar ook zelfs verzocht, dat H. H. Ed. het vervoer naar “Banjer geliefden tegen te gaan en te ontzeggen.” En dewijl het gezondene in vorige tijden meestal onverkoopbaar is teruggebragt, en het debiet in dat land waarlijk gering is, buiten hetgeen de Chinezen er steelsgewijze en bij geringe partijen weten af te zetten, heeft de Comp^{e}. of societeit van dien handel aldaar thans afgezien.

In het jaar 1751 heeft men op voordragt van den resident aldaar, een soort van kleine winkel laten introduceren, om daaruit principaal gewilde lijwaten, ijzer, lood, staal, spijkers, messen, scharen, vijlen en andere kleinigheden te verkoopen, om daarvoor voornamelijk de goudnegotie te faciliteren, waarvan de Chinezen door den aanvoer van die geriefelijkheden thans meester zijn; doch zulks schijnt almede niet op te nemen. Zoodat men thans genoegzaam alleen derwaarts zend Spaansche realen, eenig payement, eenige weinige lijwaten, nevens wat lood en tin. Voor het overige zoude men wegens de frequente vaart op Java en de nabijheid dezer hoofdplaats, wel met regt mogen twijfelen of den handel daar wel ooit van aanbelang zoude kunnen worden; ten minsten zoolang de Chinezen deze negotie meester blijven en daarom met den presenten Gouverneur-Generaal bij deszelfs meeninge van menage oordeelen, dat het misschien beter zoude zijn, den verkoop op Batavia te houden, dan op Banjer veel te wagen.

Wat den inkoop of vervoer vandaar betreft, dezelve bestond in vorige tijden in diverse artikelen, vindende van de plaatsen op Borneo Comp^{e}. wegen te Batavia aangebragt te werden: [1]

---

[1] Amasseert op voorraet soo veel goede rottangh als bekomen kunt, en laeten die toecomen als scheepsruymte over hebt, Besoar steenen, hoeveel die er vallen. Sult mede opcopen als voorcomen, item Cicir (schildpatshoorn) was, ende gouth als capitaal genoech hebt en sonder vercortinge van de procure des pepers can geschieden, die wy verstaen prefereren sult.

Rijst en Pady.
Peper.
Goud.
Diamanten.
Besoarsteenen.
Schildpadshoorn.
Drakenbloed.
Campher.
Amber de gris.
Paarlen.
Wasch.
Rottang.
Bijltjes en
Parangs (Kapmessen).

Rijst en Pady. — Om rijst en pady hebben wij reeds gezien, dat voornamelijk naar Succadana en Cottaringin, wegens den schaarschen aanvoer van elders, zijn gedaan en redelijke quantiteit van 100, 150, 180 en meer lasten aangevoerd, werdende in die tijden de rijst van 24 tot 27 en de pady van 12 tot 16 realen het last van 3000 ℔ ingekocht.

Peper. — De peper is altoos het voornaamste produkt geweest waarom de Comp^e^. en vreemden derwaarts gevaren hebben. De prijs daar is in vorige tijden zeer verschillend geweest; de eerste waarop die door de Comp^e^. bepaald is vinde te zijn 5 Spaansche realen ten hoogsten, wordende als toen verkocht bij de picol en bij de gantang[1]; tot 30 afgestreken gantang gerekend tegen een pikol. Naderhand heeft men bij

---

Missive van den Gouv.-Gener. Antonio van Diemen, aan den Oppercoopman Wollebrant Geleynsz. in Martapoura, van den 23sten Januarij 1636.

Bijdragen, hiervoren genoemd, III^{de} deel, blz. 282.

[1] Voorder dat wy voor Uwe Maj^{t}. tol ende vrachtvry jaerlycx van Martapoura sullen brengen met onze schepen op Batavia, al sulcx 2500 Martapoursche gantang peper, als nu desen jare door den gemelden uwen ambassadeur alhier zyn aangebracht, ende vercocht tegens negen realen 't picol, soo den prijs hier jegenwoordig is.

het maken van een exclusyf contract, daarvoor $5\frac{1}{2}$ Sp. realen beloofd, vervolgens zijn bij het contract van 1660 en 1664, de 180 gantang's, hetwelk tusschen de $4\frac{1}{4}$ en $4\frac{1}{2}$ uitmaken, bepaald op 16 Spaansche realen, en dus het picol op iets minder dan 4 realen, buiten de 5 procento aan tol, hetgeen de minste prijs vinde, die door de Comp^e. bij inkoop aldaar gegeven is. Want indien hetgeen men leest bij de Instructie van het jaar 1678, dat de peper op Banjer voorheen verkocht is voor $2\frac{1}{4}$ en $2\frac{1}{2}$ reaal de picol, ooit plaats heeft gehad, waarvan echter bij de vorige papieren geen mentie gevonden heb, zoo moet men waarlijk veronderstellen, dat zulks op deze of geene bijzondere tijden, of bij gebreke van vervoer, of groot gewas en ongewildheid van dien korrel, veroorzaakt moet zijn geweest, en dus geensins tot een gevolg getrokken kan worden, om ze daarop ooit te bepalen bij een contract. Want dat den bouwman met zulken gegeven prijs niet kan toekomen, bekennen U.H.Ed. zelfs, bij een brief van het jaar 1660 naar derwaarts, zeggende, bevorens heeft men 5 à $5\frac{1}{2}$ reaal voor het picol betaald, en de experientie had geleerd, dat den bouwman met niets minder behouden kon blijven, en liever de pepertuinen ruineerde, om ze tot rijstvelden te gebruiken. En dat waren mede in latere tijden de bedreigingen of zwarigheden, wanneer men bij vernieuwing van handel aldaar, van vermindering der peper prijs begon op te halen. Het schijnt ook eene verkeerde maxime van menage te zijn, in een voormaals gefixeerde prijs, eene merkelijke verandering, of daarvan successive iets trachten af te knibbelen, waardoor men de natie dikwerf afkeerig heeft gemaakt, en op dien voet door het behalen van een gering voordeel voor een korte tijd, den ganschen handel kwijt is geraakt. Waarom men ook in stede van de in 1711 en bij het contract van 1734, bepaalde prijs van

---

Missive van den Gouv.-Gen. Hendrik Brouwer, aan den vorst van Banjermassing, van den 4^{den} September 1635.

Bijdragen hiervoren genoemd, III^{de} deel, blz 264.

4 en $4\frac{1}{4}$ Spaansche realen met tol en ongelden, niet ten onregte mag prefereren, dat dezelve bij het contract van 1747 en jongste is gefixeert geworden op 6 Spaansche realen het picol van 125 ℔, met Hollands gewigt gewogen, mits zonder vuiligheid en andere stof, dan die tot de peper zelfs gehoord. Van de witte peper vinde eerst mentie gemaakt, bij de instructie van den jare 1727, wanneer de Commissianten gelast werden, daarvan aldaar inkoop te doen, indien tegen 6 à $6\frac{1}{2}$ Spaansche realen het picol te bekomen mogt wezen, waarvan alstoen in het volgende jaar 60 picols bezorgd hebben, tegen $6\frac{1}{2}$ reaal het picol. En ofschoon bij het rapport der bediendens van 1733 gezegd werd, dat de witte peper aldaar ter verkoop niet aangemaakt werd, heeft men echter bij prijsvermeerdering tot 7 en 8 realen in 1748 daarvan eenige picols bekomen, die wegens de verhoogde prijs in 1751 tot 10 realen, bestond in 632 picols, zijnde van dezelve successivelijk de eene tijd meer en de andere minder aangebragt. Men heeft altoos en tot heden geklaagd over de excessive minwigten der peper, die somwijlen 3, 5 ja tot 9 procento heeft bedragen, alsmede over derzelver stoffigheid, waartegen men in den beginne dacht te zorgen, door het derwaarts zenden van een opregte Chinasche daats van $122\frac{1}{2}$ ℔ om daarmede de peper te wegen. Naderhand werden de Commissianten aldaar gelast te zorgen, dat de pepermaat of gantang vergroot werd, waaromtrent de Banjarezen echter zwarigheid maakten en in stede van de gantang grooter te maken, liever 2 à 3 gantangs peper meer gaven. Zijnde vervolgens geordonneert om wegens de ruime onderwigten op de Banjarse peper, mede eene ruime overmaat bij inweging te bedingen, dan daaruit mogelijk verschil gerezen zijnde, werd door den Koning in 1727 verzocht, dat het picol tegen Sp. r. mogt gerekent worden, waarvan wel geordonneert werd dezelve te diverteren, doch zulks niet gelukkende, had men het picol met een daats van 124 ℔ ingeslagen, moeten accepteren. Waarop H.H.Ed. goed vonden bij de Banjarezen op de ontvang van 125 ℔ per picol, vol-

gens het gecontracteerde aan te dringen en om dit te faciliteren aan hem een inlander uit de hunne toestonden, om als opzigter nevens een Comp^e. weger over de daats gesteld te worden; waarvan men als toen twee geijkte derwaarts zond, mits wij die met Hollandsch gewigt mogten nawegen. Zijnde naderhand aan de gecommitteerde peperwegers als een douceur toegevoegt $\frac{1}{4}$ Sp. r. voor iedere picol die ze wegen.

In 1731 zond men peperharpen derwaarts, om de peper voor den ontvangst te harpen, en schoon te ontvangen, doch zulks niet hebbende kunnen worden ingevoerd, was men gecontenteerd, de peper ongeharpt, met ruimen uitslag en in voegen voormeld, te accepteren. Waarbij het vervolgens gebleven is, nadien men er zich nog het best bij bevond, gelijk den inlander thans nog de peper aan de Comp^e. levert, met de daats, gesteld op katjes gewigt van $1\frac{1}{4}$ ℔ Hollands per katje, waarvan dus we een picol van 125 ℔ uitmaken; wordende thans met gemeld gewigt zoodanig gewogen, dat den ontvanger er ruim mede uitkomen kan; te meer er aan dezelve bij wederuitlevering Comp^e. wegen 4 procento voor spillagie gevalideerd werd.

Goud. — Het goud is aldaar ook reeds vroeg ingezameld, doch den inzaam heeft zelden in groote quantiteyt bestaan, zijnde den prijs mede altoos hoog of laag, na de benoodigdheid en schaarschheid, of de onbenoodigdheid en ruime aanbreng voor de Comp^e. van andere plaatsen geweest. Bij de eerste inkoop vinde reeds voor het jaar 1628, daarvoor betaald te zijn 15 realen en minder voor de thail van $1\frac{5}{8}$ reaal zwaarte, naderhand is van 16 tot 18 realen voor de thail van $1\frac{1}{2}$ reaal zwaarte en gehalte van 24 caraat gegeven. Zijnde daartoe in 1747 schalen reaal gewigt gezonden, nevens toets naalden, om bij de acceptatie op de deugd te letten, alzoo het goud aldaar vallende, in berg en zandgoud bestaat, en waaromtrent door de Banjarezen veel falciteit gepleegd word, het berggoud met koper en het zandgoud met vijlsel van koper. Waartegen men voortijds geordonneert heeft, het eerste te smelten, door te kappen en te beproeven door den toetssteen, en het zandgoud met gloeijende granaten of op eene andere wijze gloeijend te maken, wanneer het koper zwart en het goud schooner en rooder van kouleur word. Om het inzamelen te faciliteren is in het jaar 1751, gelijk reeds hiervoor onder den verkoop aangehaald is, een soort van kleine winkel, om de Biadjoes en Dajaks, zijnde de wilde bergvolkeren, die het goud van boven afbrengen, ter verkoop met allerhande soort van kleinigheden, daarvoor in ruil te gerieven, doch buiten den inzaam van $175\frac{0}{1}$ tot 1161, $175\frac{1}{2}$ tot 887 en $175\frac{2}{3}$ tot 765 realen, welke sedert de gementionneerde handel in 1747 in de grootste aanbreng is geweest, die Banjer ooit heeft uitgeleverd, heeft men van dat mineraal nooit groote quantiteiten ontvangen, schijnende dies inkoop thans genoegzaam in het geheel gestaakt te zijn, wijl de Resident in 1755 schrijft dat het zelfs tegen 18 Sp. r. de thail van $1\frac{5}{8}$ reaal zwaarte van 20 caraat essay, hetgeen met de ongelden 't mark fijn op *f* 392—8— te staan zoude komen en waarvoor de Chinezen zelfs tot *f* 403— betalen, niet te bemagtigen is.

Diamanten. — Diamanten heeft Succadana, zoo verre mij consteerd bevorens alleen en in zeer vroege tijden mitsgaders in redelijke quantiteit aan de Comp^{e}. uitgeleverd. Om welke handel voort te zetten, men aldaar wel meest gestabilieert is geweest, alzoo de Comp^{e}. door derzelver gewildheid in het patria, daarop toen ter tijde goede voordeelen had, doch de dure aanrekening, derzelver overzending vervolgens onvoordeelig makende, werd de particuliere aanbreng van daar voor een wijl geprefereerd, tot dat dies trek in Europa mede verminderende, de H.H. Majores den handel en inkoop derzelve afschreven, en dien handel mede gestaakt schijnt. Echter heeft men mede in de papieren van het jaar 1636 gevonden, dat er in het aandeel van Poeloe laut diamanten vielen [1], waarna men de gecommitteerden tot Banjermassing gelastte, onderzoek te doen en de monsters over te zenden. Doch men bevond ras, dat die visscherij weinig zoude beschieten, alzoo daar niet meer dan een steen gevonden was, wordende dies aangaande niets verder gemeld. Dan in het jaar 1749 of 1750 of daaromtrent (nadien bij de brieven van dat jaar de eerste aanhaling gedaan werd, zijnde in 1749 een diamantsnijder of klover op verzoek des Sulthans derwaarts gezonden) zijn in het Banjermassingse, twee à drie mijlen boven Kajoe tanggi mede diamantmijnen ontdekt, waaruit de H. H. Majores bij letteren van 1752 geordonneert hebbende de Comp^e^. mede voordeel daarvan te procureren, is vervolgens in 1753 naar Banjer aangeschreven, van dezelve inkoop te doen, des mogelijk beneden de vier in een caraat, waar men daarvan in 1755/56 eenige partijen van diverse soorten, doch volgens berigt van kenners te duur van daar ontvangen en naar het vaderland overgezonden zijn.

---

[1] Van den Commandeur Pool werden wij bericht dat op Borneo, in 't canael van Laut poulo, diamanten vallen; doet daer curieuselijcken naer verneemen, ende tracht eenige tot monster te coopen, om aen ons te senden.

Besoarsteen. — Besor of Besoarsteen is bevorens ook een tak van den handel aldaar geweest, vallende meest op Succadana, doch almede in het Banjerse rijk en elders op Borneo. Op dies inkoop moet naauwkeurig gelet worden, wijl onder dezelve veel bedrog schuilt, en weleer de grootste slag tegen goud opgewogen werden en de kleine naar advenant, waarom H. H. Ed. ook reeds vroeg of in 1637 den inkoop Comp^{e}. wegen staakten en dede ordonneren derzelver particuliere aanbreng op Batavia te favoriseren. In 1711 werden de Commissianten ter voldoening der vaderlandsche eisch, gelast daarvan weder inkoop te doen, doch van geen kleinder soort als van een once (of circa) indien de once tegen *f* 15 à 16 te bekomen mogt wezen, dus mede in 1726 op den eisch uit Nederland van 1000 oncen. Doch in 1734 op het voorgeven der bediendens dat een reaal zwaarte tegen 16 à 18 Sp. r. verkocht werd, het

---

Missive van den Gouv.-Gen. Antonio van Diemen, aan den oppercoopman Wollebrant Geleynsz. in Martapoura, van den 23sten Januarij 1636. Bijdragen, hiervoor genoemd, III^{de} deel, blz. 282.

geen de once van *f* 54 tot 60¾ zoude te staan komen, en een schadelijke verkoop in Nederland zoude geven, heeft men gelast van dien inkoop geheel af te zien, zonder dat het blijkt dat er van deze medicinale steen verder eisch of inkoop aldaar gedaan is.

Schildpadshoorn. — Schildpadshoorn heeft men Comp. wegen reeds in 1632 te Banjermassing ingekocht, zijnde langen tijd op een egale prijs van een gulden het katje of 35 à 40 realen de picol geweest, mits alsdan zorg werd gedragen, dat hetzelve in dikke stukken bestond, doch vinde naderhand, dat de Commissianten daarvan gelast zijn inkoop te doen, van 50 à 60 realen de picol.

Drakenbloed. — Drakenbloed in het vaderland getrokken, valt mede op Borneo, het werd in de eerste tijden van daar aangerekend tegen 8 à 10 stuivers het katje, en vervolgens ingekocht tegen 20 à 30 realen het picol.

Campher. — Van campher zijn reeds in het jaar 1620 monsters van Succadana gevordert en naderhand geordonneert te koopen van 12 à 15 realen het katje na rato der deugd; doch den inkoop schijnt van geen succes geweest te zijn, en word om de slechte deugd en hoogen prijs bij aanrekening, bij patriase brief van 1665 afgeschreven. Vindende alleen vervolgens dat ze door den Koning van Borneo veeltijds ten geschenke aan de Comp^{e}. is gezonden.

Amber de gris. — Amber de gris heeft Banjer mede somtijds aan de Comp^{e}. gelevert, waarvan den inkoop echter eerst vinde geordonneert te zijn in 1678; schoon aldaar gezegd wordt van ouds bekend te zijn, dat op Borneo zeer veel werd gevonden. Vervolgens zijn de Commissianten in 1711 gelast daarvan te zenden, indien de once tot 15 gulden te bekomen mogt wezen.

Paarlen. — De paarlen, die aldaar mogten vallen, heeft de Comp^{e}. mede vroeg getragt te bekomen, alzoo van Succadana in 1620 monsters geëischt werden. Zijnde in 1628 van Martapoura, een zeker monster ongeachte paarlen aangebragt, van een redelijk schoon water, waarop men een en andermaal derwaarts ordonneerde te inquireren, aan wat oord van Borneo die bank gelegen was. Wordende bij de papieren van 1637, de parelbankjes van Wieijdura genaamd, doch daarvan schijnt in die tijd niets gevonden te zijn, gelijk mede niet in het vervolg, alzoo in 1644 twee jachten van Amboina, ter ontdekking van Solooqlanden op Borneo's noordoostkust, en om de Spanjaarden des mogelijk van daar te verdrijven, gezonden, doch onverrigter zaak weder teruggekeert zijn, daarvan gezegd word, dat de paarlvisscherij aldaar zoo important niet was, als men bevorens had opgegeven. Schoon het hier uit teffens schijnt te consteren, dat de Spanjaarden van dezelve monsters geweest zijn.

Was. — Was valt overal op Borneo, en is aldaar bevorens door de Comp^e^. sterk gezogt; de prijs vinde in den beginne geweest te zijn van 15 tot 16 realen het picol (gezuiverd) doch is naderhand eenigermate verhoogt, zoodat men er zelfs van 25 tot 30 realen voor heeft gegeven. Tot den inkoop er van is van Ternaten in 1665, een jachtje naar Sawackan, alwaar dezelve gezegd word goed en goedkoop te bekomen te zijn, gezonden, doch dien handel weder aanstonds gestaakt, gelijk dezelve meest aan particulieren is overgelaten.

Rottang. — Rottangs vallen daar in menigte en werden eertijds bij de Comp^{e}. geaccepteerd tot 18, 20 en meer bossen voor een reaal, en 100 in een bos, doch zijn naderhand met eenige verhooging van prijs tot 7, 8 en 10 realen de 100 bossen ingekocht.

Bijlen en Parangs. — Bijltjes en parangs zijn bevorens op Coetij en Succadana in menigte door de Comp^{e}. ingekocht, tegen 8, 9 en 10 pies voor een reaal de bijlen, en 10, 12 en 14 de parangs, waarvan de eerste van Carimatta, een eiland in de bogt van Succadana, en de andere van Bliton [1] aangebragt worden. Worden gebruikt tot den handel op Solor en

---

[1] Biliton?

Timor, schijnende die nog al van aangelegenheid te zijn geweest, nadien men weleer derwaarts een scheepje zond, expres om daarvan in te koopen, met verzoek aan den Koning, om bijaldien daarvan geen grooten voorraad aan handen mogt wezen, spoedig vaartuigen naar gemelde plaatsen te zenden, om ze van daar te laten komen, doch na onze opbrake van daar in 1638, word van dien handel geen mentie meer gemaakt.

Dit zijn de goederen en producten die voornamelijk in vorige tijden aldaar door de Compe. zijn genegotieerd, en ofschoon deze landen nog diverse andere geven, als Cauries of Siamse casjes (genaamt Venushoorntjes), paarlemoerschelpen, Sintockhout, die mede de een of andere maal door de Compe. geeischt zijn, gelijk mede vogelnestjes, enz.; schijnen dezelve van weinige consideratie te zijn of aan particulieren overgelaten, die thans niet alleen van de laatstgenoemde, maar buiten de peper, genoegzaam mede van alle andere voorschreven producten in den handel meester zijn.

De negotie werd bevorens te Banjermassing, gedurende men aldaar geen vaste verblijfplaats hield, gedreven uit de schepen, die twee dagen varens de rivier op ten anker lagen, wordende de goederen bij kleine partijen en niet meer te gelijk als de vertier van een dag vereischte, in de stad gebragt en in een gehuurd huis gesecureerd, en zulks om reden men de natie altoos als moordadig, diefachtig, en trouwloos heeft aangezien. Waarom men ook reeds vroeg bij het zenden van groote schepen, die de bank niet konden passeren, altoos een chaloup of kleiner vaartuig mede zond, om gebruikt te worden zoo wel tot het lossen als voornamelijk om de ingekomen peper enz. direct naar de schepen te transporteren. Vervolgens heeft men na herhaalde opbraken, bij het doen van jaarlijksche bezendingen derwaarts, geordonneerd, den handel in 't geheel aan boord en uit de schepen te drijven, en het geld en goed in dezelve gesecureerd te houden, wordende de schippers op het scherpste verboden om gedurende de legtijd aldaar in het geheel niet van boord van hunne schepen te gaan.

En schoon men aldaar in den tusschentijd is gestabileerd geweest, heeft men echter de bedienden almede de zorg aanbevolen, om in de pakhuizen geen peper te bergen, zoo lang er schepen aanhanden waren, om ze daarin te kunnen laden, zoo om de genoemde redenen, als om niet gedurig geëxponeerd te wezen aan de kwaadaardigheid van deze of geene Banjarees, door het brandstichten in dezelve, en waarom men reeds in 1636 een vaste order beraamde, om aldaar altoos een jacht aanhanden te houden. Hetgeen men in zelver voegen in onze laatste posthouding bedoeld heeft, namelijk, om zich aldaar niet verder te extenderen, als tot gemak en zekerheid onzer dienaars noodig was, en de woning alleen in zooverre, dat men er des noods een scheepslading peper kon bergen, wanneer er geen schip of vaartuig voorhanden mogt wezen, terwijl men voor een vaste order stelde, om geen geld meer aan de wal te ligten, als tot afbetaling der afgebragte peper absoluut gerequireerd werd. Waaromtrent de scheepsoverheden zelfs bij instructie gelast werden geen afgave te doen, dan op ordonnantie van den Resident, waarbij de noodzakelijkheid en benoodigdheid aangetoond werd. Van de tol die men daar in deze of geene tijden gewoon geweest is te betalen, ofschoon in het vorige capittel, bij gelegenheid aanhaling heb moeten doen, zal zulks echter alhier apart en in een verband behandelen. Dezelve was bevorens zoo wegens den in- als uitvoer ongereguleert zijnde, van beide in 1630 tot 10 procent betaald, doch op de doleantie van H. H. Ed. en belofte om van de Banjarezen van hunne aangebragte peper en rijst maar 5 procento te zullen laten vorderen, is dezelve dan eens vrij, naderhand op 5 procento en vervolgens vast bepaald op 7 procento [1].

---

[1] Wijders om te toonen, dat wij in alles uwe Maijesteits begeeren voldoen, soo sullen wij voortaen deur onsen facteur aen uwe Majesteit laten betaelen, voor allen den peper die uijt Martapoura (naer dat uwe Maijesteijt desen sal ontfangen hebben) sal worden gevoort, seven ten hondert.

Missive van den Gouv.-Gener. Hendrick Brouwer aan den Vorst van Banjermassing van den 4den September 1635.

Bijdragen, hier voor genoemd, III deel, blz. 264.

Maar bij 't contract van het jaar 1660 werd ze weder gereguleerd op 5 procento en zulks als een equivalent en uit hoofde der gelibereerde schuld of pretentie van de Comp^e. wegens het afloopen onzer logie in 1638, en zulks zoo wel voor de Comp^e. als voor de burgers en Chinezen, en anderen onder haar sorterende. Echter is hier naderhand weder bijgekomen het van ouds gewone genot der wegers en schrijvers, van 1 procento, hetwelk men ook wel eens afgekocht heeft op de gansche lading van een jacht tot 200 en van een fluit tot 40 realen. In volgende jaren wanneer de Comp^e. alhier gehandeld heeft is ze 6½ percento of op ¼ reaal van de 4 realen, die als toen voor het picol peper betaald werd, gesteld geweest waarvan dan een aparte rekening geformeerd en daarmede de peper belast werd. Bij het gesloten contract in 1747 en bij deszelfs jongste renovatie, is in het geheel geen mentie van de tol gemaakt, en dat punt door de Commissianten in het eerstgemelde jaar, in het geheel met stilzwijgen gepasseert, op fundament om gelijk zij zeggen, dat bij het contract van 1733; geen mentie van tollen is gemaakt. Echter schoon men onder de verhoogde peperprijs, volgens dat contract, tot 6 Spaansche realen het picol, zekerlijk de tol van uitvoer gerekend heeft, zoo heeft de Sulthan nogthans gedurende die onderhandelingen wegens de invoer van 's Comp^e. goederen 5 pr. ct. gepretendeerd gehad, en welk punt de Commissianten volgens hun rapport aan den eersten der Commissie van der Heyden gerescribeerd hebben, om daarover aan onze regering van wegen den Sulthan instantie te doen. Doch dit blijkt niet geschied te zijn, hebbende de Sulthan dezelve vervolgens van Comp^e. goederen niet gevorderd, maar wel van den gepermiteerden aanbreng en vervoer door particulieren, met Comp^e. schepen. Waaromtrent H. H. Ed. geen twijfel maakten of de Koning was daartoe geregtigd, oordeelende het billijk te zijn, dat ieder geniete de inkomste van zijn land die hun wettig competeren, met order om 's Comp^e. autoriteit niet noodeloos te exponeren, om dezelve daarvan te libereren, blijvende dus de Comp^e. (schoon niet direct) echter stilzwijgend gelibereerd van alle tolbetalingen, en haren invoer, zoo wel als den uitvoer, in het geheel vrij.

DERDE HOOFDSTUK. — Wat thans het derde of laatste voorwerp dezer beschrijving betreft, namelijk het radicale of de politieke redenen van Comp^{e}. postvatting op Banjermassing, hetzelve zal de ondergeteekende verdeelen in twee deelen, om in de eerste plaats aan te toonen. dat de Comp^{e}. tegenwoordige staat een continueerend (voortdurend) verblijf aldaar absoluut noodzakelijk maakt, zelfs ofschoon de voordeelen van die aanhouding de lasten naauwelijks balanceren, ja schoon de eerste de laatste ook surpasseren mogten, en in de tweede plaats te laten volgen, de middelen waardoor dit kantoor minst nadeelig dan wel zelfs voordeelig gemaakt kan worden, door voorstelling van eenige punten van redres die daartoe zouden kunnen dienen. Zullende het van zelve spreken, dat men zich ten opzigte van die twee deelen, zoo niet omtrent het eerste in het geheel, ten minste in dier voegen omtrent het laatste op dezen presenten tijd en toestand moet bepalen en plaatselijk omtrent Tatas.

Aangaande het eerste of Banjermassing noodzakelijke aanhouding bijzonder met relatie tot den presenten tijd heeft, kan men reeds uit het tweede Hoofdstuk, rakende de negotie zien, dat de vaart en handel op dit eiland in den beginne van een gansch ander inzigt is geweest als tegenwoordig; namelijk deszelfs continuatie of verblijf aldaar, zoo lang het mercantile voordeel gaf. Ofschoon het echter mede niet is tegen te spreken, of die aanhouding heeft ook reeds in den beginne min of meer plaats gehad om politieke redenen. Want reeds in het jaar 1628 bij de eerste etablissering van Banjermassing, na deszelfs vorige verlating, zeggen H.H.Ed. tot de bezending bewogen te zijn, zoo om te ontwaren wat de Deenen aldaar deden, alzoo die daar eenig volk gelaten hadden en een kantoor geëtablisseerd, als om haar de profijten van die plaatsen, zoo er eenige te behalen mogten wezen, niet alleen over te laten.

Gelijk mede de tweede onderneming der vaart naar derwaarts geschiedde, om de peper alleen in handen te krijgen, die thans naar Java, Macassar, Siam en andere plaatsen vervoerd werd, en dus vind men vervolgens aangeteekend, dat men zich zoo veel niet gelegen liet leggen om een groote quantiteit peper te bekomen, als wel dat die niet in vreemde handen kwam te vervallen. Echter kan men teffens daaruit besluiten, dat het presente voordeel dier aanhouding voor het grootste gedeelte in die tijden ten doel heeft gehad; nadien de opbraken van daar weder immediaat volgden, eensdeels wanneer het presente zoo veel voordeel niet gaf, als de Comp^{e}, gewoon was op andere plaatsen te behalen, dan wel dat daardoor de ongelden rijkelijk goed gemaakt konden worden, kortom "wanneer de vaart met schepen de Comp^{e}. lastig viel en weinig voordeel gaf;" anderen deels wanneer de peper in goederen des lands, particulier op Batavia aangebragt wierden. Hetgeen in sommige tijden ook zoo favorabel gelukte, dat deze regering in het jaar 1643, naar het vaderland schreef „dat de Comp^{e}. van "daar thans meer peper op Batavia bekwamen als de Engel- "schen daar zijnde en dat men dus met meerder voordeel ge- "diend werd, als wanneer men daar kantoor en schepen hielde." En dit schijnt ook bevorens wel meest het zoeken en de intentie dezer regering geweest te zijn, considererende, dat wanneer de peper door particulieren op Batavia geleverd werd, tegen 10 realen het picol, zulks vrij preferabelder was, als die daar zelfs te gaan halen tot 5 realen en 7 procento aan tol, buiten de onkosten van het kantoor, menagie, schepen, enz., ongerekend. Dat men aldaar noodzakelijk fortificatiën zoude moeten aanleggen, wilde men de peper alleen hebben en de Banjarezen in hun devoir houden, hetgeen haar zwarigheden mede onderworpen bleef. En waarlijk men zal ligtelijk toestemmen, dat uit de opbraken van daar, of het staken van dien handel in die eerste tijden, zulke gevaarlijke gevolgen niet te vrezen waren als thans, want voor eerst hadden de vreemde Europesche natiën zoo Engelschen, Deenen, Portugezen en anderen als de Inlandsche, de vrije vaart zoo wel als wij, hetwelke of wel gedeeltelijk gelimiteerd scheen door ons exclusijf contract in 1634, hetgeen echter door den Vorst niet geteekend en dus ook niet erkend is; of eigenlijk in 1664, zoo was daarbij de vreemde vaart der Europezen gelijk in latere contracten niet verboden, maar alleen aan ons een exclusive peperleverantie toegezegd, doch hoe daar aan is of heeft kunnen worden voldaan, terwijl de Engelschen in die tijden aldaar continueel possessie hebben gehad, bewijzen de klagten van H. H. Ed. in de instructiën en brieven derwaarts.

Doch wel voornamelijk omdat de Engelschen, Portugezen en Spanjaarden zoo wel in de Oostersche provintiën en voornamelijk op Macassar regt tegen over Borneo gezeten waren als wij, en men dus derzelver indrang op Banjermassing zoo gevaarlijk niet kon rekenen om hen door het drijven der negotie van daar te weren en uit die quartieren te houden als tegenwoordig nu wij van alle Europesche natiën het hok daar alleen inhebben en thans Banjermassing als een sleutel van de Oost moeten aanmerken. En deze aangelegenheden van Banjermassing voor het belang der Maatschappij, door hare situatie ten opzigte van de Oost en Java, heeft men eerst teregt geregardeerd en in opmerking genomen in het begin van deze eeuw, hetgeen genoegzaam te verwonderen is, nadien de reden daarvan alrede lang bevorens in het oog liep. Welke echter van deze eeuw een en andermaal heeft moeten achterstaan, hetzij voor de bezuinigingen der kosten dan wel de onprofijtelijkheden van den handel, of dat men het nadeelige gevolg er van niet wel regardeerde, tot dat het bijkans te laat ware geweest en die rivale koopstad van Batavia, bij het welgelukken der Engelsche desseijnen in het jaar 1707, zoude geworden zijn een hoofdkantoor van hunnen Indischen handel. Ten minsten de Engelschen in 1698, met die van Banjermassing de koop eens geworden zijnde, door het aangaan van een contract met hun, waarbij hun een vrije negotie en privative peperhandel, tegen 3 Sp. real. het picol en het maken van een etablissement toegestaan werd, begon men eerst regt te zien de gevaarlijke meneës van hunne postvatting aldaar, die niets minder ten doel hadden, dan eene onderkruiping onzer specerijhandel in de Oostersche provintiën en die van den amphioen en kleeden, mitsgaders andere belangen op Java en daar omstreeks. Zoodat de H. H. Meesters reeds bij brieven in de jaren 1702 [1] en 1703 aanmerkten, dat hun het verblijf der Engelschen aldaar en derzelver voornemen zeer zorgelijk te voren kwam, wijl van die buurtschap niet als alle kwaad voor de Comp^{e}. te wagten was, en H. H. Ed. mede in 1705 naar Macassar aanschreven om op de Engelschen correspondentie met de Macassaarsche grooten, door het zenden van geschenken aan dezelve en het aanlokken der uitgewekenen van daar, mitsgaders den aanbreng van peper door lorrendraijers en zwervers, alom een wakend oog te houden: en in het geheel de correspondentie der Inlandsche natiën met die ondernemende natie tegen te gaan, alzoo zulks thans van het grootste gewigt geoordeeld werd, wordende dat een en ander aangedrongen en bevestigd bij brieven van H. H. Majores van den 30sten Augustus 1732 [1].

Men kan en mag dus veilig besluiten, dat Banjermassing, om den handel die aldaar te drijven was, of om het voordeel daardoor te behalen, niet alleen (maar veel meer) in deze tijden, voornamelijk om andere of gemelde redenen van aanmerking meest werd aangehouden, door ons bezogt en bevaren (ge) worden, wilde men telkens andere aldaar niet weder zien nestelen, voornamelijk Engelschen, Franschen, zoo nadeelig voor Comp^{e}. belangen in deze quartieren, en Portugezen en Chinezen, voor haren handel op Macao, China en verdere Zuidelijke eilanden.

---

[1] 18 September 1702.

[1] Ook nog later, bij missive van 25 Aug. 1740, wordt onder meer andere betreffende de vaart der Engelschen op Banjermassing gezegd, "dat "het een goede zaak zoude zijn gemelde natie daar in tegen te gaan."

Terwijl men zich teffens te vergeefsch heeft ingebeeld, dat men het gros der peper zonder dat zoude zien herwaarts komen, nadien zulks zoo lang duurde tot er andere kwamen die een hoogere prijs betaalden, waaraan het nooit ontbroken heeft, wanneer die particuliere vaart al gaandeweg weder afnam naar mate die van andere zoo Europezen als Chinezen weder toenam.

Dat H. H. Ed. bevorens van daar zijn opgebroken, of dien handel een en andermaal gestaakt hebben, gelijk de resolutiën van 1659 en 1678 dicteren, "dat de vaart met schepen lastig "viel en Banjermassing weinig voordeel uitleverde," en in onderstelling dat de opengestelde vaart van burgers en ingezetenen herwaarts peper zoude doen aanvoeren, waarvan men zich echter successive misgist heeft, zoude men nog eenigzins kunnen defenderen, en om gemelde redenen staande houden. Doch dat men na beproeving der gevaarlijke gevolgen uit eene postvatting van eene Europesche mogendheid en erkenning van die schadelijke en daaruit van zelfs voortvloeijende noodzakelijke aanhouding, door de Comp^{e}., gelijk vermeld is, mitsgaders gebruikte voorzorgen, daartoe in 1711, Banjermassing echter naderhand nog twee malen in de jaren 1713 en 1724 heeft verlaten, en toen weder zoo veel malen moeten ondervinden, hoe nadeelig de indrang der Engelschen aldaar moesten worden gehouden, is iets zeldzaams, en waarover men zich moet verwonderen, te meer, men hier met regt zoude mogen bijvoegen, dat men dikwijls verkeerde concepten heeft geformeerd, om door min temporeele voordeelen direct een kantoor te verlaten. Terwijl de ondervinding kan bewaarheden, hoe kwalijk soms een afgebroken handel weder te retablisseren is, ten minste hoe veel moeite en kosten er veeltijds toe moeten worden aangewend, dan wel door dwang het meesterschap bemagtigd, wanneer men teffens ontwaard, dat men het met magt en door vrees moet inhouden of gevaar loopt er weder uitgestooten te worden, zoodra zich daartoe gelegenheid opdoet.

Niet zonder reden besloten H. H. Ed. derhalven in 1747, om het een en ander in het vervolg voor te komen, aldaar continueel post te vatten, ongedecideert latende de questie of de vorige klagten wegens Banjermassings weinige voordeelen overtuigende genoeg waren, om daarop de herhaalde opbraken te fonderen, waarvan echter het tegendeel uit de sterke vaart van allerlei natiën aldaar ondersteld zoude moeten worden, en oordeelende dat gesteld zijnde Banjermassing was onprofijtelijk, het echter ons om voorgewaagde politieke redenen, en inzigten profijtelijker was aldaar te blijven, dan daarop in het geheel niet te varen. In onderstelling, dat die gewaande onprofijtelijkheden zelfs te verbeteren zoude wezen, door het uitdenken en uitvoeren van eenige punten van redres om het aldaar met voordeel uit te houden, zijnde dit de tweede verdeeling van dit Hoofdstuk.

Dit heeft men eenigsints uitgewerkt bij onze laatste retablissering, met het 7de artikel van het alstoen gesloten contract, wegens de admissie van een Chinesche jonk en afgave van dezelve van een zekere quantiteit door de Comp^e^. van hare opgekogte peper met een avans van 2 Sp. r. op ieder picol, welke volgens een mondelinge overeenkomst tusschen de Comp. en de Sulthan op 4000 picols 's jaars bepaald werd, nadat dezelve na een naauwkeurig onderzoek volgens zekere berigten onderrigt waren, dat het jaarlijks gewas van peper op Banjermassing bedragen konde 15 à 16,000 picols (en hetgeen bij hun rapport wel op 20,000 begroot werd) op welke 4000 picols dus 8000 Sp. r. of ruim *f* 25,000 profiteerden, en daardoor de lasten der residentie in dier voege men die in het begin calculeerde, en na de bepaling bij de memorie van den presenten Gouverneur-Generaal gemaakt, goed kon maken, terwijl de winsten op de overige quantiteit, mede ruim konden ophalen, de scheepsvrachten en verdere ongelden, die daar op gerekend werden.

Gelijk men ook in den aanvang van het een en ander, de verwagte uitwerking bespeurde, nadien de Comp^e^. in 1747/48 een partij van 11,360 en in 1748/49 van 10,430 picols bekwam, ten blijke dat Banjermassing de quantiteiten, waarop men bij de retablissering rekende uitleveren, en men aldaar in dier voege kon gaande houden. Want ofschoon van de laatstgenoemde quantiteit de 4000 picols voor de jonk niet zijn afgetrokken en men uit de gevolgde slechte successen en geringe inzameling van latere jaren, absoluut wil staande houden, dat Banjermassing 's jaars de voorgenoemde quantiteit niet kan uitleveren, zoo heeft echter de affirmative kragt van bewijs genoeg om daaraan geloof te attribueren, zoo door de ondervinding zelfs, als door het algemeen gerugt in vorige tijden, uit het eigen getuigenis onzer Commissianten, meldende de laatsten bij missive van 15 Nov. 1727, dat men aldaar divulgeerde "dat er wel 20,000 picols peper in de bovenlanden in voor-"raad lag." Bij missive van 8 Meij 1730 zeggen zij, na men berigt was "kon Banjermassing bij een gering pepergewas "'s jaars ten minsten 15 à 20,000 picols en bij een goeden "oogst wel 25 à 30,000 uitleveren, zijnde zulks afhankelijk "van een handzaam of bar saisoen." Bij hunne laatste van den 10^{den} Augustus werd gemeld, "dat de drie wankangs 12,500 picols hadden vervoerd," in welk jaar de Comp^{e}. van daar erlangde 2115 picols en Banjermassing dus te zamen uitleverde 14,615 picols. Bij het herstellen des handels in 1727 bekwam de Comp^{e}. van daar 3962 picols, schoon de Engelschen er toen mede, nevens de Chinezen sterk voeren en zekerlijk naar mate in den inzaam, de partij peper zullen gehad hebben; doch in 1728 was Comp^{e}. wegen van daar aangebragt 19,785 picols, buiten nog 363,942 ℔, die door de Banjarezen particulier op Batavia geleverd werd en te zamen 22,696½ picol uitmaakt, en wijl men daarop in 1729 maar 8570 picols van daar bekwam, gaf zulks reden, dat H. H. Ed. bij instructie van Februarij 1730 over zoo een geringe quantiteit scheenen te doleren. Kortom de aankomst aldaar van 10 à 12 en meer jonken, in vorige tijden, buiten andere vaartuigen, bevestigt dat Banjermassing groote quantiteit peper geeft; want gesteld dezelve ieder maar 1000 picols vervoeren, hetgeen ze om hun reis goed te maken wel noodig hebben, zoude dit alleen 10 à 12,000 picols uitmaken. Doch de slechte manuance onzer dienaren aldaar, heeft in velen vervolgens die goede oogmerken verijdeld en te leur gesteld gelijk reeds bevorens betoond is, zoo dat Banjermassing weder eene aanzienlijke lastpost begon te worden, waarin het redres hoog noodig was, hetgeen door den Commissaris door het renoveren en sluiten van een voordeelig contract wel uitgewerkt schijnt te wezen, indien de executie daarop maar volgde.

Wat de twee gesloten contracten door gemelde Commissaris betreft, zoo oordeeld de ondergeteekende, dat het eerste met den Sulthan gemaakt, wel voordeelig, en het gezogte redres inhoudende wel geconsidereerd mag worden, gevolgelijk geapprobeerd, en geratificeerd, en het daarbij bedongene nagekomen, mitsgaders het beloofde wederzijds ten uitvoer gebragt moet worden. Doch dat van den Kroonprins zonder eenige reflextie op hetzelve te slaan, gehouden moet worden of er niet was; zoo wijl het strijd tegen een naauwelijks gemaakt contract, als wijl het niet convenabel heeft kunnen gemaakt worden, met iemand die nog geen magt had of in staat was een contract te maken. Nopens het concept van den Commissaris, hoe en door wat middelen zijn project ten uitvoer te stellen, om van onze kant direct te voldoen aan het bij het eerstgenoemde contract door ons beloofde, kan ik niet oordeelen, wijl dezelve zulks tot heden gesecreteerd heeft, gelijk hetzelve voorzigtig gedaan en ten uiterste noodzakelijk is geweest. Doch het schijnt mij om twee redenen plaucibel te zijn, zoo wijl zich daartoe aanbied als executeur, als wijl gedeeltelijk voor dies wel reusseren instaat en anders aanneemt de Comp^e^. wegens de kosten te dedommageren. Dus om de daaruit verwagte voordeelen, wel dubbeld waard, daarvan een preuve te nemen, volgens het project dat den Commissaris daarvan aangenomen heeft te formeren en aan H. H. Ed. open te leggen invoege U H. H. Ed. reeds bij secrete resolutie van den 4 April passato vastgesteld hebben. Want dat er pretieuse schatten gevonden worden, blijkt uit het omstandig verhaal van den Commissaris bij deszelfs rapport wegens de groote rijkdommen van deze natie, en dat Banjermassing veel in zich begrijpt dat ons nog onbekend is, hetzij door de onhandelbaarheid van den Inlander, of weinige kennis die men daar van heeft of kan krijgen, is zeker; waartoe ons thans de occagie geboren schijnt, om te ontdekken en er mede te profiteren: zijnde dit bevorens geweest de bewondering der H. H. Majores, en haar geëerde orders om daarna naauwkeurig onderzoek te doen. Dan nadien de tegenwoordige postvatting niet convenabel is, nog geschikt tot uitvoering van het project en om het contract in het vervolg altoos te kunnen maintineren, ten einde te gauderen van alle voordeelen die men er van te verwagten heeft, zoo dient dezelve, zoo voor eerst geen meer residentien noodig geoordeeld mogten worden, hetgeen de tijd best zal ontdekken, ten minste ten eerste zoodanig vergroot en versterkt te worden, als gedeeltelijk vastgesteld is, ten einde de Banjarezen bij occagie meester te zijn en in toom te houden om aan die contracten mede van hunne zijde te voldoen, waar aan het door een prejudiciable toegevendheid zoo dikwerf gehaperd heeft, tot Comp^e. nadeel, en hetwelk mede aangemerkt staat, bij missive dezer regering, naar het vaderland van September 1639.

Men zoude mogelijk van den aanvang tegen de groote onkosten iets kunnen poseren die tot het extrueren van eene geëxtendeerde residentie en redoutable vesting noodzakelijk diende aangewend te worden, doch of men voor de bezuiniging van eenige kosten daaromstreeks een goed project zal moeten ongeëxecuteerd laten, waarvan de voordeelen in het vervolg een rijke vergelding beloven, kan men niet altoos vaststellen; en of dezelve wel zoo groot zullen vallen als men somtijds denkt, twijfel ik zeer.

Buitendien heeft men aan onze tegenwoordige residentie gezien, dat eene ontijdige zuinigheid, kwalijk aan het bedoelde oogmerk voldoen kan, want van hoe eene geringe extentie, men tot voorkoming van groote ongelden, dezelve in den beginne heeft trachten te begrijpen, zoo blijkt uit de nevensgaande korte notitie der Banjarse lasten en inkomsten daaraan voldaan is, nadien de lasten sedert onze jongste retablissering, sedert 1747/48 tot 1754/55 in zeven boekjaren *f* 242,131-14-8, of door elkander in ieder jaar, al een fraaije somma van *f*34,590—5—: bedragen hebben, en wat logie enz. men aldaar tot nog toe heeft, word breed aangetoond, bij het meermalen geciteerde rapport, waarbij dezelve bij "een oude vervallene "westphaalsche meijerij vergeleken wordt" en of het dus niet beter was geweest, dat men van den beginne af aan aldaar handen aan het werk had geslagen en zich in eene ordentelijke staat van huisvesting gesteld, heeft zijn reden om te mogen onderstellen. Kortom, voor eene somma als Banjermassing tot nog toe gedragen heeft, of daaromtrent, kan bij een gereguleerde huishouding en goede menage, al een redelijke geëxtendeerde residentie en formedabele vesting geëxtrueert en onderhouden worden.

Echter is het tegenwoordig in dezen niet wel te detailleren hoe groot en geëxtendeerd in dienaren, mitsgaders welke en hoe groote lasten men voor het een en ander in het vervolg zal moeten bepalen; alleen kan men in dezen tot een basis nemen, de memorie van menagie door den presenten Gouverneur-Generaal geformeert, om daarna mutatis mutandis, in het toekomende dus vermeerderde Staat en omslag te reguleren.

Om thans nog eenige speciale punten, na de gedachten van den ondergeteekende op te geven, die niet onbillijk tot het verwagte redres zoude kunnen coöpereren. Daar onder zal men met reden vooreerst moeten rekenen, dat deze plaats van een getrouw Opperhoofd of Resident voorzien werd, en die teffens met den Inlander wel weet om te gaan, welk eerste hier voornamelijk plaats moet hebben, zoo wijl men aldaar hunne gangen zoo naauw niet na kunnen gaan, als wijl de peper, in welker clandestine vervoer, hunne ontrouw meest kan bestaan, doorgaans vervoerd word naar plaatsen daar de Comp^{e}. niet handeld, en dus die slinkse behandeling zelden kan ontdekken, weshalve men wel vast resolveren mogt, zulke residenten, waarvan men geen ongefundeerde nadeelige suspitie heeft of ontwaard, andere tot een exempel direct op te roepen, en om die redenen geen reflextie te slaan op slechte peperinzaam, op hunne gewone uitvlugten en raisonnementen van misgewassen, sterfte onder het volk, verval van plantagiën, beroertens binnen 's lands, menigvuldige regens, sterke droogtens, enz., maar satisfactoire verantwoording te laten doen, indien door het een of ander onvoorziene toeval, het gewas ongewoon slecht is uitgevallen, onder presentatie van eede.

Ten tweede wijl het zeker is, dat de volgens het contract van 1747 gepermitteerde jonk, welke bij het contract van 1733, maar bij provisie was toegelaten, van de kant der Comp^e^. om daar over nader met elkander overeen te komen, om dat men daarvan al aanstonds de nadeelige gevolgen vreesde, de grootste aanleiding geeft tot veelvuldige sluijkerijen en sinistre praktijken, die men door de geraffineertheid der Chinezen, dikwijls niet in staat is voor te komen, hetgeen in geenendeele weggenomen is, door de admissie der drie Chineesche jonken, bij artikel 5 van het jongst gerenoveert contract, niettegenstaande de peper in artikel 7 contrabande is verklaard. Zoo zoude men den Vorst bij het welgelukken der geresolveerde expositie waarna de ratificatie van het gesloten contract uitgesteld kan blijven, met zagtheid kunnen diverteren van die admissie. Hetzij dat men den Koning beloofde een reaal boven de tegenwoordige peperprijs, gelijk bij de instructie van het jaar 1747, dan wel daar voor 's jaars een spendatie van 1000 of 1200 Sp. r. of wat meer toe te zeggen als bij de instructie van 1734; mitsgaders tot meerder commoditeit en benoodigdheid, omdat ze de Chineesche waren en geriefelijkheden van grove porceleinen, tabak, ruwe zijde, gemeene soort van zijde stoffen enz. niet kunnen ontberen, hen al verder des te beloven om Banjermassing daarvan 's jaars te zullen voorzien, gelijk H. H. Ed. bij brief aan den Koning van 25 September 1637, schrijven. Hetzij dan dat men van alhier een geheele lading inkocht, om derwaarts gezonden te worden, hetzij dat een Chineesch vaartuig van hier gepermitteerd werd, onder een Comp^e^. pas, met een lading van die goederen derwaarts te varen, om een lading peper weder in retour, direct naar Batavia aan te brengen, tegen 2 à 3 Sp. r. voor het picol. Want het voormelde zoude ik prefereren, boven de admissie der drie jonken, nademaal men absoluut kan onderstellen, dat dezelve met de vaart aldaar niet kunnen continueren, ten zij ze eenige peper in retour bemagtigen, waardoor hunne reizen voor het grootste gedeelte goed gemaakt moeten worden, ten ware men onderstellen mogt, dat den Commissaris daardoor op een indirecte manier de Chinezen van de vaart op Banjermassing heeft trachten te diverteren.

Ik zoude het bovenstaande moeten kiezen, vóór het 10e artikel der renovatie, om de Chinezen te constringeren, hunne goederen alleen aan ons te moeten verkoopen, wijl zulks niet alleen een monopolische dwingelandij zoude zijn, maar ook te veel voet geven aan onze eigen interest, hetzij tot schade van de Compe. of den verkooper, op een onwettige wijze te beoogen. Buiten dat ik niet kan zien hoe men op dezelve een vaste prijs op die goederen zoude kunnen stellen (bepalen) die de Chinezen immers zoo hoog zouden kunnen stellen als zij wilden, te meer men niet zeggen kan, dezelve tegens marktprijs in te koopen, nadien zulks geen plaats hebben kan, nadien de Compe. alleen kooper zoude willen wezen, en derhalve de markt stellen zoo hoog of laag ze wilde, dat ongerijmt zoude wezen. Daar indien al het voormelde niet geavoueert of in train gebragt kon worden, zoude men in plaats van het jongst gecontracteerde nopens de Chinesche jonken, den Sulthan weder voordragen kunnen, om uit hoofde van eenige zwarigheden in dies executie te verwagten, weder het beslotene bij artikel 7 van 1747, wegens de admissie van een jonk en de afgave van peper door de Compe. aan dezelve, mits betaling van 2 Sp. r. boven 's Compe. prijs te laten stand grijpen, die men wel als een singuliere toegeefelijkheid en om den Sulthan te meer te verpligten, tot twee zoude kunnen extenderen. Onder een vaste bepaling, met welke kwantiteit peper zich die een of twee zouden moeten vergenoegen, hetzij met 3000 picols, bijaldien het gewas maar tusschen de 9 en 10,000 picols bedroeg en bij minder dan na rato of 4000, als de gansche inzaam boven de 10,000 picols beliep, en zulks geamplecteerd wordende, moet alsdan een naauwkeurig toezigt of oplettendheid gebruikt worden, om den Inlander de pas af te snijden tot het plegen van eenige kwade praktijken ten opzigte der peperleverantie aan de Chinezen. Waarom het door den Commissaris geprojecteerde, kleine fortje, indien de grond tot die exstructie aldaar wel bekwaam is, wel zal leggen, om alle inkomende of uitgaande vaartuigen, volgens het 7e artikel te visiteren, zonder daaromtrent eenig geweld te plegen of molest aan te doen, waar tegen door rigoureuse straffen moet worden voorzien, tenzij de daarop varende. de visitatie niet gewillig ondergaan wilden. Voorts dat de jonken na van hunne lading gedechargeert te zijn, in de rivier niets laden, hetzij zelfs bindrotting of iets anders, maar laden willende, eerst voor de logie verschijnen, om aldaar door Compe. gecommitteerden gevisiteerd te worden, en dus ledig naar de rivier vertrekken. Wanneer men eenige manschappen op dezelve zoude moeten stellen, ten einde te waken, dat niet meer als de bepaalde quota, volgens de briefjes die met elk vaartuig, naar de jonk peper brengende, van het kantoor medegegeven worden — erlangen, om vervolgens tot hun vertrek door een brandwagt in acht genomen te worden. Terwijl men alsdan ook absoluut moest staan op art 5 en op de volbrenging van het 5 en 7e artikel van het contract van 1747, dat de peper alle direct aan de Compe. geleverd worde, om door dezelve de bedongen portie aan de Chinezen afgegeven te worden en niet direct aan de Chinezen, gelijk tot nog toe geschied, om de zwarigheid dat men zoo veel peper te gelijk niet kon bergen. Dit laatste wegens de admissie van een à twee jonken standgrijpende, is het noodzakelijk dat men van den beginne af aan, op een volslagen opvolging van het bedongene sta, en absoluut geen meer als de bepaalde admitteeren. Want men heeft ondervonden van welke kwade gevolgen een prejudiciable inschikkelijkheid bevorens omtrent dit punt geweest is; ten welken einde de daar boven arriverende, zonder eenige contrarie instantiën van den Vorst of iemand anders af te wagten, immediaat naar Batavia opgezonden, dan wel twee of meer ostagiërs van dezelve, die gegoed zijn en deel in de lading hebben, genomen en aangehouden moeten worden, onder belofte, dat de andere met de jonk, zonder eenige handel te drijven, direct naar Batavia zullen zeilen, wanneer men onderstellen mag, dat een gestatueerd exempel, anderen in het vervolg wijzer zal doen worden, en waartoe zoo wel de residenten op poene van deportement of opontbod, ten ernstigste aangemaand, als door het aanhouden van een welbezeild en gearmeert vaartuig, in staat gesteld moeten worden. En om tegen de komst van meerdere jonken, mede na vermogen van hier te zorgen, zoo zal zelfs dienstig zijn, dat men weder zoo als in de jaren 1754, 55 en 56, zoo wel aan de hier te officierende Chinezen, die uit dezelve havenen zeilen, van waar die op Banjermassing varen als mede aan de Hoofden der Chinesche natie alhier, adverteeren en waarschuwen, om hunne landslieden en daar zij het noodig oordeelen, te berigten, dat men op Banjer absoluut geen jonken, als de bepaalde en gepermitteerde, volgens Comp^{e}. pas zal admitteren; mitsgaders tegen de overtreders met klem door aanhaling en opzending procederen. En om niet weder door misverstand, als voor dezen, door afgave van passen aan deze of geene alhier in verwarring te geraken, zoo dienen, en de geene, het zij één of twee, aan wien dit privelegie vergund werd, nominatim vermeld en bekend gesteld en daarvoor de passen vroegtijdig 's jaars naar Batavia gezonden te worden. Voorts moet zorg gedragen worden, dat om de Oost van Borneo op Passir, hetzij bij verovering of niet, en mede zoo mogelijk om de West op Succadana geen vaart van Chineesche jonken zij, welke op de eerste plaats direct tegen gegaan moet worden gelijk reeds bevorens de residenten is geordonneerd geworden, kunnende mogelijk ten opzigte van de laatste, als te verre van de hand zijnde, bij den Koning van Bantam, aan wien een gedeelte van Succadana behoort, verzoek gedaan te worden, om derzelver aankomst in de bogt aldaar, door zijne jaarlijks derwaarts vertrekkende vaartuigen te weren.

Het punt van gelimiteerde vaart is alhier van aanmerking, hetzelve is bij het jongste contract van 1747 in artikel 14, namelijk naar Macassar, Bima, Sumbawa, Baly en Sumanap, op welke dezelve bevorens ongepermitteerd was toegestaan, schoon men echter uit complaisance aan den Sulthan, op jaarlijksche voordragt reeds in 1748 en vervolgens 10 à 12 passen derwaarts gezonden heeft, waarvan 2 à drie voor den Sulthan en 6 à 8 voor de grooten en den capitein Chinees, als 't ware om 's jaarlijks zoo veel vaartuigen naar Macassar, Bima, Sumbawa en elders te zenden. Zijnde de gepermitteerde naar Macassar vervolgens bij missive van 1751 bepaald op vier passen, nadien de residenten omtrent derzelver afgave al te willekeurig disponeerden. En terwijl men deze alleen verleend heeft, opdat ze zouden strekken tot wederzijds gerief en niet tot sluikerij, dan wel om een wederkeerige en opene communicatie en correspondentie over zee, met de Celebessche stranden te houden, zoo zoude mogelijk niet kwalijk wezen, dat men met den Vorst overeen kwam, tot interpretatie van dat artikel, om een zeker getal te bepalen, boven welke het niet gepermitteerd zoude zijn, derwaarts te stevenen, en waartoe men als dan de passen aan den Sulthan zoude kunnen afgeven; daarvoor niets meer nemende, dan alleen het ordinair zegelgeld, dan wel als een geschenk aan denzelven aanbiedende, mits de Sulthan (ze) distribueerde aan zoodanige die bij hem bekend zijn, en voor welker eerlijkheid hij zoude kunnen instaan. Terwijl aan de resident opgegeven moesten worden, zoowel de namen der vaartuigen als der eigenaars aan wien ze verstrekt zijn; en bij vertrek accurate lijsten en notitiën gehouden van derzelver ladinge, die mede op de pas gesteld moeten worden. Om 's jaars zoo wel herwaarts als bij alle gelegenheden naar Macassar, Bima, of daar de Comp^{e}. kantoren heeft, gezonden te worden; gelijk dit mede dient te geschieden (met) het geene zij van voornoemde plaatsen aanbrengen, om zoo veel mogelijk de sluikerijen te weren; te meer het bekend is, dat de Banjarezen steeds een suspecte vaart om de Oost hebben gehad, zonder dat men bij het permitteren der vaart genoegzaam in staat is te waken, dat ze niet dikwerf met overtreding der passen van Macassar hunne vaart verder naar Ceram, Boeroe, Manipa, Halmaheira en elders, ter onderkruiping in den nagel- en muskaathandel hebben uitgestrekt. Gelijk men daar van zelfs een staaltje bij missive van Banjer van den 20sten Januarij 1754 ontmoeten, wegens den aanbreng aldaar van 10,000 picols noten met de vaartuigen van Baly en Mandhaar, en dat de Mandharezen zelfs, met kleine partijtjes in de logie ten verkoop geweest waren, waarin de intrigante Chinezen aldaar hen zekerlijk ligt den weg wijzen of goede aanleiding kan geven [1].

Ook mogte bij deze occagie naar Macassar aangeschreven worden, om te vigileren, dat de vaart der Macassaren naar Passir volgens den inhoud van 't Bongaijsche contract verboden blijve.

Aangaande de ruwe diamanten, der residenten in 1754 aangeschreven zijnde, de markt te volgen, nadien allegeerde, dat wegen de groote vaart op Batavia en Java, dezelve door de Chinezen in Banjer zelfs derwaarts vervoerd werden, zijn daarvan in 1755 en 56 tot 510 caraat overgezonden, waarvan de prijzen, volgens het berigt der Opperkooplieden echter veel te hoog waren en welke derhalve merkelijk zullen moeten verminderen.

De verkoop van het goud is bij het jongste contract in artikel 18 wat duister gereguleert, nadien de Commissaris zich daarbij niet alleen verbond, dies prijs te bepalen en vast te stellen, op 12 Sp. r. de reaal fijn hetgeen het mark fijn op 108 Sp. r. of *ƒ* 345—12—, zoude doen komen te staan, waardoor men niet onderstellen kan, dat de Banjarezen hetzelve alles aan de Comp^{e}. zullen moeten leveren, maar alleen, dat de Comp^{e}. zulks tegen dien prijs wel accepteren. En dewijl buitendien de prijs bij de tegenwoordige schaarschheid en verlegenheid om goud, die mogelijk door het gemis voor de Comp^{e}. van het Chineesche goud, nog meer zal toenemen, wat te gering schijnt, waardoor de Chinezen de occagie gegeven werd hetzelve van de Beadjous of bergvolkeren, door iets meer te geven hetzelve magtig te worden en het met een redelijke avans particulier naar Batavia te voeren, zoude men of dies privative inkoop voor de Comp^{e}. moeten tragten te obtineren, of den resident in den beginne moeten qualificeren, daar voor iets meer te besteden, al was het tot 13½ Sp. r. het reaal fijn of met provisie en alles te zamen gerekend tot *ƒ* 390—: het mark fijn, gelijk men daartoe in 1753 order gegeven heeft, wanneer de Comp^{e}. daarop bij aanrekening naar de buitenkantoren tot *ƒ* 400—: nog 10 of 2½ procento profiteren kan, buiten 10 en meer procento die de Comp^{e}. op Batavia, daarenboven, bij inkoop voor hetzelve zoude moeten betalen.

---

[1] In Julij 1761 zijn op Solok aengeweest twee Boeginese vaertuigen, dewelke zijde, dat zij in 't geheel met haer 14 vaertuijgen waeren, waervan het Hoofd was Nachoda Toeijna, die alle aldaer nagelen hebben ingenomen, tussen de 80 en 100 picols ijder vaertuijg, brengende dezelve nae Manilha om aen de Spanjaerts te verkopen, zeggende dat zij de nagelen van de Cerammers krijgen dog dat in vorige jaren nooijt zoo veel was aengebragt (Uit een ongeteekend H. S. van dien tijd).

Men mogt mede de residenten wel ordonneren, om te onderzoeken waartoe de Banjarezen de realen gebruiken, of werwaarts ze dezelve verzenden, wijl door die jaarlijksche aanbreng van die munt aldaar, indien in het land blijven, groote schatten gewonnen moeten worden. Om alsdan te ontwaren of dezelve niet weder tegen andere goederen somtijds getroqueert zouden kunnen worden, dan wel daaruit een andere tak van negotie geformeert, wijl zulks zoude strekken tot besparing van derzelver groote toevoer van hier. Bij vergrooting van het kantoor kan ook nader geprobeert worden de introductie van een kleine winkel, om den gemeenen man van allerhande soort van geriefelijkheden te voorzien, gelijk reeds bevorens aangehaald is, geproponeerd te zijn, wijl men oordeelde de goudhandel daardoor gefaciliteerd zoude worden.

De resident mag mede wel gequalificeert worden, om aan bekende menschen aldaar, op derzelver verzoek, voor hunne vaartuigen passen, naar plaatsen aan de Oostzijde van Borneo gelegen, zelfs boven Passir, indien verzocht mogt worden, te verleenen, gelijk in 1750 toegestaan is, om te ervaren wat aldaar omgaat en daardoor meerder kennisse van het land en wat het voortbrengt te erlangen, en daarvan duidelijke en waarschijnlijke en omstandige berigten, aan deze regering te geven.

Laatstelijk denkt den ondergeteekende, dat wanneer U H. Ed. Banjer vervolgens altoos met een bekwaam, vigilant, trouw en arbeidzaam Opperhoofd konden voorzien, zich alles aldaar nader zal ontdekken, waarop men thans nog geen regard kan slaan, maar ook Borneo in der tijd in deszelfs innerlijke gesteldheid bekend raken, niet twijfelende of deze postvatting zal door een prompte executie van het voorgestelde en continueerende goede directie als dan in die constitutie geraken, dat men daarvan de verwagte voordeelen en vruchten voor de maatschappij eerlang mag behalen en plukken, hetgeen de wensch is van den ondergeteekende, wanneer zich de moeite in het opstellen dezer, die de dienst van de Comp^{e}. en zijn pligt van hem heeft vereischt, rijkelijk betaald zal rekenen.

In welke hoop hij de Eer neemt zich met alle hoogachting te noemen,

(*Onderstond*) Hoog Edel Gestrenge en Wel
Edele Heeren

In Margine.
Batavia, (*Lager*) U Hoog Edel Gestrenge, en U Wel Ed.
Maij A^{o}. 1757. onderdanige en gehoorzame Dienaar
(*Was get.*) J. A. VAN HOHENDORFF.

Nagezien Accordeert
B. S. REYCHE. (*Was get.*) J. S. CRAAN.
1ste Secrt. 1ste Klerk.

KORTE AANMERKINGEN VAN DEN ONDERGETEEKENDE RAAD EXTRA-ORDINAIR VAN INDIËN REYNIER DE KLERK, MET RELATIE TOT HET KONINGRYK BANJER EN DESZELFS AANGELEGENHEID VOOR DE COMP^{E}.

Hoog-Edele Heer en Wel-Edele Heeren!

Het is bekend en de registers van de Comp^{e}. toonen seer duijdelijk aan, dat onse eerste vaart en handel op dat rijk of wel te Martapoura is begonnen in den jare 1606 en 1607, en ook al teffens dat dien selfden handel in minder dan 90 jaren, vijf malen is hervat, om soo als de resolutiën van de jaren 1659, 1678, 1711 en 1726 dicteren, dat de vaart met schepen lastig en weijnig voordeel, schoon dat eijland een der rijkste kan en mag genoemd worden, van den gantschen aardbodem, als dragende in sijn boesem, diamanten, goud, tin etc. peper, besoar; leverende daarenboven drakenbloed en meer andere gewilde coopmanschappen van vogelnesjes, wacx, hand- en bindrottings. Welke overheerlijke producten meest genegotieert werden, bij forma van trocque voor Spaansche realen, amphioen, cormandelse, Bengaalse en Suratse lijwaten; Chineese stoffen en porceleijnen; item een partij vaderlandsche Neurenberger waren, Java's zout, rijst, uijen, suijker etc. tot een redelijk goede avans van de op dat rijk navigerende, en insonderheid in vroeger dagen, voor de Engelschen, Portugesen en Chinesen. Om dat ze in dat rijk, dat men gerustelijk de hoofdzetel noemen mag van alle de Oosterse morshandelaars, bestaande uijt Baliers, Blitonden, Boutonders, Cerammers en Macassaren, veeltijds voor geringe prijsen konden bekomen, goede partijen van nagelen, notenmuscaten, foelij, thin, wilde caneel en slaven, tot groot nadeel van de Comp^{e}. die het in dat gewest na soo veel herhaalde pogingen nooijt verder heeft kunnen brengen als tot een commercie tractaat, en dat nog wel onder soodanige nadeelige districtiën, dat men met het in anno 1747 gerenoveerde en geamplieerde contract, tot hier al soo weijnig progressen heeft gemaakt, als met alle de vorige. Mogelijk om dat deze natie hun interest wel verstaan, of om dat het tot hier gehaperd heeft aan waren ernst, om soo een kostbare onderneming te laten doorstaan; te meer dewijl Hare HoogEdelheden in den jare 1698 al hadden gepenetreert, de verre siende projecten van de Heeren Engelschen, die soo men den ondercoopman Wolf gelooven mag, dat zelfde jaar de koop al eens waren met de Banjarezen tot een exclusief pepercontract en de oprigting van een considerabel etablissement.

Ten welken fine A°. 1700 per den Capiteijn Bootsworth, voerende 't schip de Juliaen, na Banjermassing, wierden getransporteert, den heer oppercoopman Landat, benevens 4 à 5 coopluijden tot Raden; die bij hun arrive op stonde permissie obtineerden tot het koopen van eenige huijsen in de stad Banjer.

Dan de Banjaresen een 20,000 realen op de leverantie ten achteren geraakt sijnde, weijgerden kort daar aan niet alleen peper te leveren, maar maakten de Engelschen zooveel spel, dat ze na eenige hevige schermutselingen genoodsaakt waren hunne logie te verlaten en de reys over Batavia na Bengale aan te nemen. De Londensche Comp^e. dezen fatalen uijtslag vernomen hebbende, expedieerden anno 1704, een nader besending onder commando van den heer Rojet, die den handel gelukkig voor contante betaling (sonder echter van de oude schulden te spreken) doorsette. Dan dese na een jaar vertoevens overleden en de Maatschappij onderrigt sijnde van het groote voordeel dat er door de extructie [1] van een formidabel fort, soude te behalen sijn, zonder den Capiteijn Borre [2], een vermaard Ingenieur derwaarts, met allerlei gereetschap en materialen tot den vestingbouw noodig, met welken arbeid hij zoo spoedig vorderde, dat deze beroemde vijfhoek bereijds opgehoogt, en van de noodige barakken en wooningen voor de gequalificeerden voorzien, mitsgaders met de bolwerken almede een wakker begin was gemaakt, wanneer hij ziek wordende, in het jaar 1706, het tijdelijke quam af te leggen, wordende tot sijn vervanger benoemd den Heer Cunningham [1], een ongelukkig en bevreest man, die niet alleen het gantsche werk verbrodde, maar in de eerste revolte met de Banjaresen, sonder de minste noodzakelijkheid uijt de logie vlugte en op een onverandwoordelijke wijze over Bengale de reijs per de Anna na Engeland meende te ondernemen, schoon hij zoo min als die kiel nooijt is teregt gekomen. En aan desen smertelijken bevelhebber, die de kragten der kruijden [2] beter kon als met soo een natie om te gaan, heeft Nederlands Maatschappij principaal te danken, dat het Koningrijk Banjer tot hier in geen vreemde handen is geraakt; want de Engelschen dit gelukt zijnde, was onse ruïne aan desen oort menschelijker wijse voorhanden. Primo, om dat deze natie door de favorabele situatie van Banjer soude hebben kunnen corresponderen tot onse uijterste verderf met den Koning van Palembang (Bantam) den Keijser van Java, de Princen en Koningen van Madura (Balij) Bima, Sumbawa en Macassar, en secundo, door dat canaal met iets meer voor de producten (te besteden) ook langsamerhand daarvan jouïsseren, om zich al teffens meester te maken van het land. Enfin dit schijnt zeker dat als 't Engelsch fort behoorlijk was geabsolveert geworden, de E. Comp^{e}. in dit Oosterdeel onmogelijk langer had kunnen bestaan; doch 't sedert zijn de Engelschen van daar gebleven tot den jare 1736, wanneer hunne vaart sterker dan ooijt bevorens wierd gereentameert tot den jare 1747. Of onse laatste postvatting, op fundament van het door den Heer van der Hoyden gesloten contract [1].

---

[1] Oprigting.

[2] Barry, the General History and Collection of voyages and travels. By R. Kerr. Edinb., 1813, Vol. IX, p. 560.

---

[1] Dr. James Cunningham. "He is said to have given him self so en-"tirely up to his studies, that he left the care of the companys concours "to much the people who were under him. Who were inequal to the trust "and proved the ruin of the factory.

[2] Dr. James Cunningham. "He was the author of "the observations "and remarks made during his residence as Physician to the English fac-"tory at the Island of Chusan on the Coast of China," 1701.

Maar heeft men dat profitabel en favorabel genoemd, wat namen zullen U.H.Ed. met regt geven aan 't jongste gesloten contract, door den Commissaris Paraviçini, als belovende dat van den Koning een kostbaar inkomen, buijten alle peper.

En dat van den wettigen Kroonprins, de Souvereiniteijt met alle zijn ap- en dependentiën, en de grootste inkomsten van 't land, buijten en behalven het tijdstip geboren schijnt, om handen aan 't werk te slaan. Een cordaat en edelmoedig besluyt, onder inwachting van des Heeren zegen, schijnt er absoluut en zoo spoedig mogelijk, om de E. Comp^{e}. te doen gauderen van het voordeel, bij een van beijde contracten begonnen.

Den gewesen Commissaris neemt den last gewillig op zich, en men heeft reden om van zijn verkregen ervarentheijd onder deze landzaat, veel te verwachten, mits men hem in staat stel zijn secreet plan, waarvan hij gaarne de noodige opening zal geven, ruijm en breed te executeren, schoon de secretesse en de qualificatie om des noods een van beijde contracten, na tijds gelegenheijd te mogen amplecteren, wel het zekerst expedient zal blijven, dat deze commissie gemakkelijk en uijtvoerlijk most maken, navolgende gedachten van die met de uijterste eerbied onderschrijve

BATAVIA, 29 Maart 1757. (*get.*) REYNIER DE KLERK.

---

[1] In 1760 werd er echter op Solok, door de Engelschen een contract gesloten met den Sulthan.

* * *